

2-32 ΑΦΙΕΡΩΜΑ

● Πράσινοι παράδεισοι της ελληνικής γης. Το 1995 κηρύχθηκε «Ετος Διατήρησης της Φύσης» υπογραμμίζοντας την ιδιαίτερη σημασία των εθνικών δρυμών.

● Το ελατόδασος του Αίνου. Το «Μεγάλο Βουνό» της Κεφαλονιάς με την ιδιαίτερη οικολογική αξία και τα περίφημα άλογα.

● Το βασίλειο των πουλιών. Στο δρυμό Πρεσπών δάση, υδροβία βλάστηση, αγροτικές εκτάσεις και μνημεία συνθέτουν ένα μοναδικό σύνολο.

● Στα δάση της Βάλια Κάλντα. Ο δρυμός της Πίνδου είναι βοτανικός παράδεισος και αποτελεί σημαντικό βιότοπο για την αρκούδα.

● Η μαγεία του Βίκου-Αώου. Φαράγγι, χαράδρα, σπάνια ζώα και φυτά συνθέτουν ένα φυσικό μνημείο μοναδικής ομορφιάς.

● Στην κατοικία των θεών. Οι κατάφυτες πλαγιές του Ολύμπου δημιουργούν άπειρα καταφύγια άγριας ζωής.

● Στο βουνό των Μουσών. Ο δρυμός με κεφαλλονίτικο έλατο και σπάνια φυτά είναι η απίδα στον πλήρη αφανισμό του Παρνασσού.

● Ο πλούτος της Λαυρεωτικής. Η φυσική ομορφιά και το ανεξάντλητο σε μεταλλεύματα και ορυκτά υπέδαφος του δρυμού Σουνίου.

● Ανάσα ζωής η Πάρνηθα. Ο δρυμός αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα λόγω της γεινιάσής του με την πολυπληθή πρωτεύουσα.

● Φαράγγι της Σαμαριάς. Ο κρητικός αίγαγρος, γύπες, αετοί και σπάνια είδη φυτών, συμπληρώνουν το επιβλητικό τοπίο.

● Τα αισθητικά δάση. Μαζί με τα μνημεία της φύσης, αποτελούν προστατευόμενες περιοχές της χώρας.

● Η Οίτη των λουλουδιών. Εκτός από την πλούσια χλωρίδα και την ενδιαφέρουσα πανίδα, είναι το αγαπημένο βουνό των ορειβατών.

Εξώφυλλο: Ελάφι στην Πάρνηθα. (Φωτ. Τρ. Αδαμακόπουλος).

Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Πράσινοι παράδεισοι της ελληνικής γης

Το 1995 κηρύχθηκε «Ετος διατήρησης της φύσης» υπογραμμίζοντας την ιδιαίτερη σημασία των Εθνικών Δρυμών

Του **Κώστα Κασσιόμη**

Δασολόγος, Δρος Γεωγραφίας, Ερευνητή στο Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Ερευνας

Η ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ της συνεχιζόμενης υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος και της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας, οδήγησε, πριν από ενάμιση περίπου αιώνα στην καθιέρωση του θεσμού των εθνικών δρυμών. Ήταν μια συνειδητή προσπάθεια της ανθρωπότητας να ε-

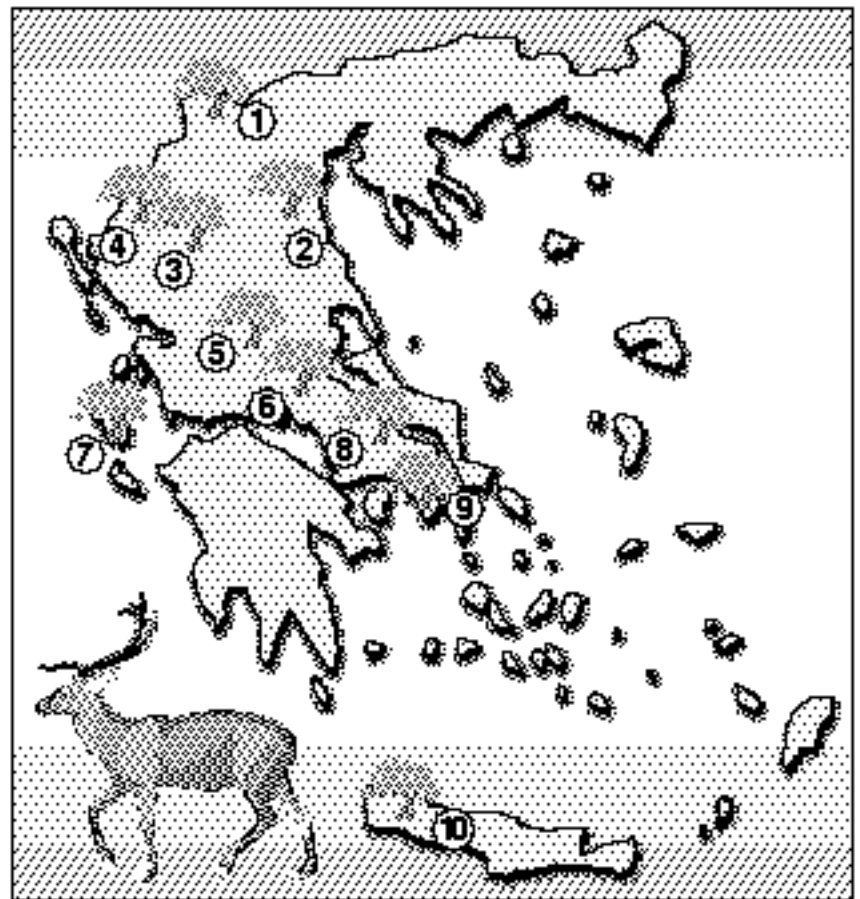
Επιμέλεια αφιερώματος:
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

ξασφαλίσει τη διατήρηση των ζώντων οργανισμών και των ιδιαίτερων αξιών της φύσης.

Οι εθνικοί δρυμοί ή οι προστατευόμενες περιοχές, όπως ονομάζονται οι εκτάσεις με ειδικό καθεστώς προστασίας, αποτελούν από τότε το πιο σημαντικό μέτρο για την προστασία και διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς, όπως είναι η αυτοφυής χλωρίδα και η άγρια πανίδα, οι αντιπροσωπευτικοί βιότοποι και οι ιδιαίτεροι φυσικοί σχηματισμοί με τα χαρακτηριστικά τοπία κάθε χώρας. Στην εποχή μας, οι εθνικοί δρυμοί εξυπηρετούν επίσης σημαντικές ανάγκες υπαίθριας αναψυχής και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αξίες που αποζητεί με αυξημένη ανάγκη ο σύγχρονος άνθρωπος. Ταυτόχρονα αποτελούν σημαντικό πόλο έλξης επισκεπτών και σπουδαίο τουριστικό πόρο με πολλαπλά και μεγάλα ωφέλη για τον τόπο που βρίσκονται και για το έθνος.

Ο πολύπλευρος αυτός ρόλος των εθνικών δρυμών είναι αναγκαίο να αναγνωριστεί ευρύτερα, ιδιαίτερα φέτος, αφού το 1995 έχει χαρακτηριστεί ως «Ετος Διατήρησης της Φύσης» από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Η πρώτη συντονισμένη ενέργεια για την κατοχύρωση του θεσμού των προστατευόμενων περιοχών σε παγκόσμιο επίπεδο, ήταν η ανακήρυξη του εθνικού πάρκου (national park) στο Yellowstone των ΗΠΑ, το 1872. Το παράδειγμα του Yellowstone ακολούθησαν στη συνέχεια πολλές χώρες και οι εθνικοί δρυμοί καταγρά-

Χάρτης των Εθνικών Δρυμών της χώρας: Πρεσπών (1), Ολύμπου (2), Βίκου - Αώου (3), Βάλια Κάλντας (4), Οίτης (5), Παρνασσού (6), Πάρνηθας (7), Σουνίου (8), Αίνου (9), Σαμαριάς (10).

φηκαν στη συνείδηση του κοινού ως πολύτιμα στοιχεία για την προστασία της φύσης. Αργότερα χρησιμοποιήθηκαν και άλλες ονομασίες (π.χ. φυσικά αποθέματα, υδροβιότοποι, μνημεία της φύσης κ.ά.), αλλά ο όρος εθνικό πάρκο χρησιμοποιείται ακόμη, σε πολλές περιπτώσεις, για να χαρακτηρίσει όλες τις εκτάσεις που τίθενται κάτω από ειδικό καθεστώς προστασίας.

Ο αριθμός των προστατευόμενων περιοχών του είδους, αυξάνει με γρήγορους ρυθμούς, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Στα μέσα του 20ού αιώνα οι περιοχές που κηρύχθηκαν εθνικά πάρκα (ή με άλλη ονομασία) ήταν 2.000 σε όλο τον κόσμο. Σήμερα φθάνουν τις 10.000 με συνολική έκταση 10 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Στη χώρα μας, ο θεσμός των προ-

στατευόμενων περιοχών εφαρμόστηκε το 1938. Αντί του όρου «εθνικό πάρκο», που είχε επικρατήσει σε άλλες χώρες, χρησιμοποιήθηκε ο όρος «εθνικός δρυμός», διότι θεωρήθηκε ότι οι αξίες της φύσης που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης προστασίας βρίσκονται κυρίως στον ορεινό χώρο, σε απομονωμένες περιοχές «παρθένας φύσης». Ο όρος «δρυμός» που εκτός από «δάσος δρυών» έχει και την έννοια «σύδενδρος» τόπος, περιοχή με άγρια βλάστηση, περιέβαλε τις εκτάσεις αυτές με την απαραίτητη αίγλη και μεγαλοπρέπεια.

Ηθική υποχρέωση

Η προστασία της φύσης και η δημιουργία προστατευόμενων περιοχών, είναι αυτονόητη ηθική υποχρέωση

Συνέχεια στην 4η σελίδα

Οι πηγές του Βοϊδομάτη που αποτελεί βασικό ποτάμι του μοναδικής ομορφιάς Εθνικού Δρυμού Βίκου - Αώου. (Φωτ. Γρ. Τσουνής)

Συνέχεια από την 2η σελίδα

του ανθρώπου για τη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς του, όπως θεωρείται αυτονόητη και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην εποχή μας η υποχρέωση της ανθρωπότητας για την ανακήρυξη εθνικών δρυμών και τη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς γενικότερα, επιβάλλεται και για λόγους όπως: Η διαφύλαξη πολύτιμων οικολογικών αξιών. Η εξασφάλιση της ισορροπίας του φυσικού περιβάλλοντος και η εξυπηρέτηση επιστημονικών σκοπών. Η ικανοποίηση σημαντικών αναγκών υπαίθριας αναψυχής του σύγχρονου ανθρώπου. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού. Η συμβολή στην παροχή χρησιμων αγαθών για τον άνθρωπο. Η αναζωογόνηση συνήθως εγκαταλειμμένων περιοχών και η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης με την ανάπτυξη του οικότουρισμού.

Θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ο ρόλος των εθνικών δρυμών στην προσέλκυση και την εξυπηρέτηση επισκεπτών και να τονισθεί ότι οι τελευταίοι οφείλουν να σέβονται το φυσικό περιβάλλον και τις αξίες του. Επίσης είναι απαραίτητο να κατανοηθεί ότι ο πόλος έλξης στους δρυμούς είναι το φυσικό περιβάλλον. Η οποιαδήποτε οργάνωση και χρήση τους απαιτεί ιδιαίτερα προσεκτικούς χειρισμούς, ώστε να μην υποβαθμίζεται ο κύριος σκοπός της κήρυξής τους, που είναι ασφαλώς η διατήρηση πολύτιμων στοιχείων της φυσικής κληρονομιάς (βιότοποι, είδη, τοπία).

Στην Ελλάδα

Η χώρα μας δεν θα μπορούσε ασφαλώς να μείνει αδιάφορη στις προσπάθειες που καταβάλλονται παγκοσμίως για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι γνωστό άλλωστε ότι η ελληνική φύση είναι προικισμένη με πλούσια αυτοφυή χλωρίδα και άγρια πανίδα σπάνιας ποικιλίας σε είδη, με αντιπροσωπευτικούς βιοτόπους, με ιδιαίτερους φυσικούς, γεωμορφολογικούς και φυσιογραφικούς σχηματισμούς και με μοναδικά τοπία अपαράμιλλης ομορφιάς και ιδιαίτερων φυσιογνωμικών στοιχείων. Είναι ευρύτατα αναγνωρισμένο άλλωστε και διεθνώς ότι η φυσική κληρονομιά της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Το 1938, αρκετά νωρίς σε σχέση με πολλές ευρωπαϊκές χώρες, κηρύχθηκε ως πρώτος εθνικός δρυμός ο Ολυμπος, το μυθικό βουνό μας. Στη συνέχεια χαρακτηρίστηκαν προστατευόμενες (με διάφορες ονομασίες) αρκετές ακόμα περιοχές, χωρίς όμως να μπορούμε να πούμε ότι καλύπτεται αποτελεσματικά η ποικιλία των φυσικών χαρακτηριστικών που υπάρχουν στην πατρίδα μας.

Οι εθνικοί δρυμοί αποτελούν ασφαλώς την κυριότερη κατηγορία προστατευόμενων περιοχών. Κηρύσσονται και διαχειρίζονται στο πλαίσιο της δασικής νομοθεσίας (Ν.Δ. 996/1971, που αποτελεί μέρος του «Δασικού Κώδικος») και περιλαμβάνουν κυρίως ορεινές εκτάσεις με ιδιαίτερο επιστημονικό και οικολογικό ενδιαφέρον που βρίσκονται υπό καθεστώς αυστηρής προστασίας.

Ορειβάτες στον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου. (Φωτ. Σπύρος Μελετζής)

Έχουν κηρυχθεί 10 εθνικοί δρυμοί από το 1938 μέχρι το 1974 με συνολική έκταση περίπου 750.000 (χωρίς να περιλαμβάνεται η έκταση των περιφερειακών ζωνών των πέντε πρώτων εθνικών δρυμών). Η θέση τους φαίνεται στο Χάρτη των Εθνικών Δρυμών.

Εκτός από τους «εθνικούς δρυμούς», στις προστατευόμενες περιοχές μας περιλαμβάνονται ακόμη τα «αισθητικά δάση» τα «διατηρητέα μνημεία της φύσης» οι «υγροβιότοποι διεθνούς σπουδαιότητας» της σύμβασης Ramsar, τα «καταφύγια και εκτροφεία θηραμάτων», το «θαλάσσιο πάρκο των Βορείων Σποράδων» όπως και το «πάρκο της Ζακύνθου» και ακόμη οι «περιοχές παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς», όπως έχουν κηρυχθεί τα Μετέωρα και το Άγιον Ορος. Τα φυσικά αποθέματα που περιλαμβάνονται στις παραπάνω κατηγορίες, όλα μαζί, υπολογίζεται ότι καλύπτουν συνολική έκταση 3.860.000 (αντιπροσωπεύει το 3% του συνολικού εδάφους της χώρας).

Αρνητική εικόνα

Με την ένταξη των παραπάνω εκτάσεων στο σύστημα των προστατευόμενων περιοχών της χώρας μας, δεν σημαίνει ότι εξασφαλίστηκε η α-

ποτελεσματική προστασία και ορθολογική οργάνωσή τους.

Οι προσπάθειες της Πολιτείας να προστατεύσει, να διαχειριστεί και να αξιοποιήσει την πλούσια και πολύτιμη φυσική μας κληρονομιά, δεν υπήρξαν απόλυτα επιτυχείς και αποτελεσματικές μέχρι σήμερα. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η προστασία της φύσης και ιδιαίτερα η διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, υπολείπεται ακόμη κατά πολύ στη χώρα μας σε σχέση με τα σύγχρονα διεθνή πρότυπα. Πολύ λίγο έχει συνειδητοποιηθεί η σημασία και η αξία των εθνικών δρυμών, καθώς και η ανάγκη για την ιδιαίτερη μεταχείρισή τους. Το θεσμικό πλαίσιο, όπως εφαρμόστηκε, και η οργάνωση των φορέων που ασχολούνται με τα θέματα αυτά, δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Οι εθνικοί δρυμοί απειλούνται ιδιαίτερα από τον κίνδυνο της φωτιάς, από το ανεξέλεγκτο κυνήγι και τη βοσκή. Οι πιέσεις για εξόρυξη ορυκτών, δασική εκμετάλλευση, κατασκευή δρόμων και υδροηλεκτρικών έργων, βιομηχανική και τουριστική ανάπτυξη, αποτελούν επίσης σοβαρούς κινδύνους για ορισμένες από τις περιοχές αυτές. Η λήψη μέτρων για την προστασία των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας, της άγριας πανίδας και των άλλων ιδιαίτερων χαρα-

κτηριστικών του φυσικού περιβάλλοντος, γίνεται αποσπασματικά χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη στρατηγική και μακροπρόθεσμη πολιτική.

Δεν υπάρχουν επίσης σήμερα σαφείς στόχοι διαχείρισης και η απαραίτητη οργάνωση για την εξυπηρέτηση των σκοπών της κηρύξεώς τους. Ελάχιστα έχουν γίνει για την περιβαλλοντική εκπαίδευση και ενημέρωση του κοινού, καθώς και για τη δημιουργία των απαραίτητων διευκολύνσεων αναψυχής, εκπαίδευσης και έρευνας, με αποτέλεσμα μέχρι τώρα οι επισκέπτες τους να είναι περιορισμένοι σε σχέση με τις δυνατότητές τους.

Είναι γεγονός ότι δεν έχει κατανοηθεί στη χώρα μας μέχρι τώρα, στον βαθμό που πρέπει, η ανάγκη για την ενεργό διαχείριση (προστασία, οργάνωση και λειτουργία) και οι προοπτικές από την κατάλληλη αξιοποίηση των εθνικών δρυμών. Δεν υπάρχει η απαραίτητη πολιτική δέσμευση για την λήψη και την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων για τον σκοπό αυτό. Είναι απαραίτητο να αναληφθούν γρήγορα συντονισμένες ενέργειες που θα ανατρέψουν την «αρνητική» αυτή εικόνα και θα αναδείξουν καταλλήλως τους πολύτιμους αυτούς θησαυρούς μας, τους εθνικούς δρυμούς, καθώς και γενικότερα την πλούσια φυσική μας κληρονομιά.

Το ελατόδασος του Αίνου

Το «Μεγάλο Βουνό» της Κεφαλονιάς με την ιδιαίτερη οικολογική αξία και τα περίφημα άλογα

Της Παρασκευής Βασάλα

Γεωλόγος, Δρος Περιβαλλοντικής Αγωγής

*Εστι γαρ Αίνος όρος της Κεφαλληνίας
όπου Ανησίου Διός ιερόν εστιν, ου
μνημονεύει Λέων εν Περιπλω και
Τιμοσθένης εν τοις Λιμέσιν.*

Απολλώνιος ο Ρόδιος Β' 297

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ Δρυμός του Αίνου συνολικής έκτασης 28.620 στρ. (ο μικρότερος σε έκταση ελληνικός Εθνικός Δρυμός) βρίσκεται στο Ν.Α. τμήμα της Κεφαλονιάς και αποτελείται από δύο ξεχωριστά τμήματα: τον κύριο ορεινό όγκο του Αίνου έκτασης 23.160 στρ. (μεταξύ των υψομέτρων 800 μ. και της ψηλότερης κορυφής «Μεγάλος Σωρός» στα 1.628 μ.) και το βουνό Ρούδι, στα Β.Δ. του Αίνου, έκτασης 5.460 στρ. (μεταξύ των υψομέτρων 850 μ. και της κορυφής στα 1.125 μ.). Ιδρύθηκε το 1962 με κύριο σκοπό τη διαφύλαξη της καθαρότητας του κεφαλονίτικου ελάτου από υβριδισμούς καθώς και τη διατήρηση των ενδημικών φυτών και άλλων χλωριδικών ιδιαιτεροτήτων¹.

Ο πυρήνας του δρυμού απέχει περίπου 30 χλμ. από το Αργοστόλι. Οι επισκέπτες ακολουθούν συνήθως το δρόμο που συνδέει το Αργοστόλι με τη Σάμη. Στο 15ο χλμ. του δρόμου αυτού υπάρχει διασταύρωση από την οποία ξεκινάει χωματόδρομος που φτάνει μέχρι την κορυφή του Αίνου. Υπάρχει, επίσης, δύσβατος δασικός δρόμος περιφερειακά του δρυμού. Στην κορυφή του Αίνου βρίσκονται οι εγκαταστάσεις αναμετάδοσης τηλεοπτικών προγραμμάτων και το Πυροφυλάκιο ενώ χαμηλότερα το Δασοφυλάκιο και ερειπωμένοι ξενώνας. Στο δρυμό δεν υπάρχουν καταλύματα ή έργα δασικής αναψυχής.

Η οροσειρά του Αίνου ανήκει στις περιοχές του ελληνικού χώρου που αναδύθηκαν τελευταίες, πιθανόν πριν από περίπου 10 εκατ. χρόνια. Τα πετρώματα είναι κυρίως ανωκρητιδικό ασβεστόλιθοι που σχηματίστηκαν στη θάλασσα πριν από 65-100 εκατ. χρόνια. Από τα απολιθώματα (βρυόζωα, σπόγγοι, μαλάκια, εχινόδερμα, κ.ά.) ιδιαίτερη σπουδαιότητα έχουν οι ιππουρίτες, χαρακτηριστικά απολιθώματα της ζωής της εκείνης της εποχής.

Οι Ενετοί ονόμαζαν τον Αίνο «Ελατοβούνι» ή «Μαυροβούνι» (Monte Nero) από το βαθύ πράσινο χρώμα του ελάτου που κάλυπτε πυκνά τις πλαγιές του². Για τους Κεφαλονίτες, όμως, παραμένει πάντα το «Μεγάλο Βουνό» του νησιού τους. Πλήθος θρύλων και παραδόσεων για φοβερούς δράκοντες που έτρωγαν αν-

Μέσα στον δρυμό δεν υπάρχει δυνατότητα παραμονής. Ο επισκέπτης μπορεί να εξυπηρετηθεί μόνο στα ξενοδοχεία της Σάμης ή του Αργοστούλιου. Διεύθυνση Δασών Ν. Κεφαλληνίας (τηλ. 0671 - 22293).

Οι υπέροχοι θαμνώνες μακκίας βλάστησης στο βουνό Ρούδι, που αποτελεί ξεχωριστό κομμάτι του δρυμού στα βορειοδυτικά του κύριου όγκου του Αίνου. (Φωτ. Θ. Θεοφιλάτου)

θρώπους και ζώα συνδέονται με το Μεγάλο Βουνό. Πρόκειται για ιστορίες με πραγματικό πυρήνα, εμπλουτισμένο από τη λαϊκή φαντασία με στόμφο παραμυθιού³.

Στον Εθνικό Δρυμό κυριαρχεί το δάσος του κεφαλονίτικου ελάτου. Το κεφαλονίτικο έλατο έχει ιδιαίτερη δασοβοτανική ιστορική αξία, αφού εντοπίστηκε για πρώτη φορά στο Μεγάλο Βουνό της Κεφαλονιάς⁴.

Στους ειδικούς έγινε γνωστό από τα σπέρματα που έστειλε το 1824 στην Αγγλία ο Αγγλος κυβερνήτης του νησιού Napier. Τα σπέρματα καλλιεργήθηκαν και το δέντρο περιγράφηκε από τον Loudon, από τον οποίο έλαβε το επιστημονικό όνομα *Abies cephalonica*.

Το κεφαλονίτικο έλατο έχει επίσης ιδιαίτερη γενετική σημασία, διότι, αν και αποτελεί ενδημικό είδος του ελληνικού χώρου, μόνο στην Κεφαλονιά, λόγω γεωγραφικής απομόνωσης, εμφανίζεται ως αμιγές είδος (χωρίς υβριδισμούς από άλλα είδη ελάτης, όπως συμβαίνει στις άλλες περιοχές της Ν. Ελλάδας όπου επίσης εμφανίζεται). Τέλος, έχει οικονομική σημασία λόγω της ικανότητάς του να αναπτύσσεται και να δημιουργεί εκμεταλλεύσιμα δάση σε ορεινές, άγονες και άνυδρες ασβεστολιθικές εκτάσεις. Για το λόγο αυ-

τό η προμήθεια σπόρων του κεφαλονίτικου ελάτου έχει προσελκύσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Μέσα στο ελατόδασος και, κυρίως, στις χαμηλότερες περιοχές και στα διάκενα εμφανίζονται σχηματισμοί μακκίας βλάστησης. Επίσης φυτρώνουν φρύγανα (θυμάρια, ασφάκες, λαδανιές, αμάραντα, κ.ά.) και ποώδη φυτά (ανεμώνες, κυκλάμινα, κρίνα, παιώνιες, ορχεοειδή, κ.ά.). Εξαιρετικής σημασίας είναι οι σχηματισμοί μακκίας βλάστησης που αναπτύσσονται στο Ρούδι. Κυριαρχούν πουρνάρια, αριές, κουμαριές, κουτσουπιές, χαρουπιές, αγραπιδιές, κότινοι, φιλίκια, σχίνα και ρείκια.

Ανάμεσά τους αναρριχώνται αγριοτριανταφυλλιές, άγρια αγιοκλήματα, βατομουριές, αγραμπέλες και άλλα φυτά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ενδημικά είδη *Viola cephalonica*, *Saponaria aenesia*, *Scutellaria rubicunda* subsp. *cephalonica*, *Ajuga orientalis* subsp. *aenesia* και *Poa cephalonica*⁵. Πρόκειται για φυτά εξαιρετικής ομορφιάς που φυτρώνουν σε μεγάλα υψόμετρα, σε σχισμές ασβεστολιθικών βράχων και σε πετρώδεις θέσεις.

Πανίδα

Η πανίδα του δρυμού δεν έχει μελετηθεί συστηματικά. Από τις υπάρ-

χουσες προκαταρκτικές μελέτες, όμως, φαίνεται ότι αποτελείται από είδη κοινά στα περισσότερα μέρη της Ελλάδας. Περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό ειδών από έντομα και αράχνες, ενώ από αμφίβια έχει παρατηρηθεί μόνο ο μεγάλος φρύνος *Bufo bufo*-ξερομπουσάκα ή μουσάκα όπως τον λένε οι ντόπιοι. Στην ορνιθοπανίδα ανήκουν κυρίως κοτσούφια, φλώρια, καρδερίνες, κορυδαλλοί, κουκουβάγιες, πετροπέδικες, μαυρολαίμηδες, κοκκινολαίμηδες, ξεφτέρια, ποντικοβαρβακίνες, όρνια και φιδασοί. Η πανίδα περιλαμβάνει επίσης ερπετά (σαύρες, σαϊτάρια, χελώνες, οχιές) και μικρά θηλαστικά (σκαντζόχοιρους, τυφλοπόντικες, βραχοποντικούς, κουνάβια, νυφίτσες, λαγούς, αλεπούδες).

Στις νοτιοανατολικές πλαγιές του Αίνου σε υψόμετρο 1300-1500 μ. σ' έναν τόπο γεμάτο από κρημνούς βράχους και βαθιές χαράδρες ζουν σε αγέλες μερικές δεκάδες άλογα.

Πρόκειται για απογόνους ημερών αλόγων που αφέθηκαν ελεύθερα την περίοδο του μεσοπολέμου και διάλεξαν για κατοικία τους τις απόμακρες περιοχές του Μεγάλου Βουνού. Έχουν προσαρμοστεί στις ιδιαίτερα δύσκολες κλιματικές συνθήκες του τόπου που ζουν, αποφεύγουν την

Συνέχεια στην 7η σελίδα

Τα άσπρα, σταχτιά, μαύρα και καφετιά άλογα του Αίνου με τις μακριές χაίτες και τις φουντωτές ουρές αποτελούν μοναδική παρουσία ελεύθερων αλόγων στην Κεφαλονιά και από τις σπάνιες στην Ελλάδα. (Φωτ. Μ. Σοφιανός)

Νεοσσός Ποντικοβαρβακίνας (αρπακτικό πουλί) στον Αίνο. (Φωτ.: Γ. Τσούνης)

Περιβαλλοντική εκπαίδευση στον Αίνο. (Φωτ. Π. Βασάλα)**Συνέχεια από την 5η σελίδα**

ανθρώπινη παρουσία και συμβιώνουν αρμονικά με «αγριοκάτσικα», ήμερα κατσίκια που ζουν κι αυτά ελεύθερα μακριά από τον άνθρωπο.

Προβλήματα και προτάσεις

Οι πυρκαγιές (την πενταετία 1980-1985 π.χ. κάηκαν 165 στρ. ελατοδάσους), η παράνομη βόσκηση (τα ενδημικά φυτά του Αίνου και όχι μόνο αυτά, κατατρώγονται από τα κατσίκια), οι εκχερσώσεις και η διάβρωση του εδάφους που ακολουθεί, σε συνδυασμό με την απουσία ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης, υποβαθμίζουν καθημερινά τον «προστατευόμενο» Εθνικό Δρυμό. Αισθητική ρύπανση προκαλούν στην κορυφή του Αίνου οι εγκαταστάσεις των σταθμών αναμετάδοσης τηλεοπτικών προγραμμάτων, έργα που δεν ανταποκρίνονται στους σκοπούς ίδρυσης του Δρυμού, καθώς και τα οικήματα του Πυροφυλάκιου και του Δασοφυλάκιου, τα οποία, τουλάχιστον ως προς τα υλικά κατασκευής, δεν εναρμονίζονται με το τοπίο. Τέ-

λος, η έλλειψη πληροφόρησης του ντόπιου πληθυσμού και των επισκεπτών σχετικά με τη σημασία και τις ιδιαιτερότητες του Αίνου, η απουσία κάθε είδους προβολής του Δρυμού και η έλλειψη έργων δασικής αναψυχής, καθιστούν τον Αίνο «μουσειακό είδος» χωρίς καμία ουσιαστική λειτουργική σύνδεση με το κοινωνικό «γίνεσθαι».

Πρέπει, επιτέλους, να κατανοήσουμε ότι στη σημερινή εποχή η σωστή χρήση, διαχείριση και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς, αποτελούν την αποτελεσματικότερη προοπτική της. Ορισμένα από τα μέτρα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην «αρμονική συνύπαρξη» του ανθρώπου με τον Αίνο και, συνεπώς, να συμβάλουν στη διατήρησή του, είναι:

Προγράμματα ενημέρωσης του ντόπιου πληθυσμού για την ιδιαίτερη σημασία του Δρυμού από ιστορική, οικολογική, οικονομική και πολιτιστική άποψη, παράλληλα με τη διοργάνωση επισκέψεων και επιτόπου ξενάγησης. Διαμόρφωση οργανωμένων χώρων δασικής αναψυχής, καθώς και δικτύου μονοπατιών (πεζοπορίας, περιπάτου, περιήγησης) με ο-

μοίομορφη και σαφή σήμανση.

Προβολή και διαφήμιση του δρυμού. Απαραίτητη είναι η έκδοση ενημερωτικού φυλλαδίου για τους επισκέπτες. Επίσης μπορούν να εκδοθούν κάρτες και ημερολόγια, καθώς και φυλλάδια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για μαθητές και ενήλικες. Ίδρυση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο δρυμό προκειμένου να συμβάλει στην πληρέστερη περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση του επισκέπτη και στην έγερση του ενδιαφέροντός του για τη γενικότερη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς.

Επιστημονική μελέτη της πανίδας του δρυμού και ειδική επιστημονική έρευνα για τα άλογα του Αίνου προκειμένου να εξακριβωθεί η ακριβής προέλευση και η φυλή, η θέση τους στο οικοσύστημα του Δρυμού και οι δυνατότητες «χρησιμοποίησής» τους στην οικότουριστική ανάπτυξη της Κεφαλονιάς. Τροποποίηση των υπάρχουσων εγκαταστάσεων σύμφωνα με τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος χώρου και ίδρυση δασαρχείου του δρυμού. Το δασαρχείο, μέσα στο δρυμό, θα λειτουργεί ως αυτοτελής υπηρεσιακή μονάδα, στελεχωμένη με επιστημονικό προσωπικό και

αντικείμενο τη διατήρηση και διαχείριση του δρυμού και την επιστημονική έρευνα.

Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να επιτευχθούν με τη συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των Δημοσίων Υπηρεσιών, των επιστημονικών φορέων και οργανώσεων και με τη συμμετοχή του ντόπιου πληθυσμού.

Σημειώσεις

1. Βλ. Β.Α. 776/19-11-1962 (ΦΕΚ 199, τεύχ. Α').

2. Παρτσ, Ι. (1892), *Κεφαλληνία και Ιθάκη. Γεωγραφική Μονογραφία* (μτφση Α. Γ. Παπανδρέου), Αθήνα, σ. 229.

3. Σάμιος, Μ. Κ. (1908), *Τα δάση της Κεφαλληνίας*, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, σσ. 28-33.

4. Η πρώτη αναφορά στο κεφαλονίτικο έλατο προέρχεται από χάλκινο νόμισμα μιας από τις 4 αρχαίες πόλεις της Κεφαλονιάς, των Προγγών και αναπαριστά κώνο ελάτης στη μία όψη. Βλ. Παρτσ, Ι., *ό.π.*, σσ. 186, 230.

5. Φοίτος, Δ. & Damboldt, J. (1985), *Η χλωρίδα της Νήσου Κεφαλληνίας*, *Βοτανικά Χρονικά* 5 (1-2). Πάτρα: Έκδοση του Εργαστηρίου Βοτανικής του Παν/μίου Πατρών, σσ. 173-174.

6. Υπουργείο Γεωργίας (Δ/νση Προστασίας Δασών και Δ.Π. Τμήμα Εθνικών Δρυμών και Α.Π.) (1986), *Μελέτη διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου Κεφαλληνίας*. Αθήνα: υπουργείο Γεωργίας, σσ. 106-130.

Το βασίλειο των πουλιών

Στον δρυμό Πρεσπών δάση, υδρόβια βλάστηση, αγροτικές εκτάσεις και μνημεία συνθέτουν ένα μοναδικό σύνολο

Του **Γιώργου Κατσαδωράκη**

Βιολόγος, Δρος Οικολογίας

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ Δρυμός Πρεσπών ιδρύθηκε το 1974 και είναι ο μεγαλύτερος από τους δέκα συνολικά της χώρας μας. Έχει έκταση 256 τετρ. χλμ. εκ των οποίων τα 83 περίπου καλύπτονται από τις λίμνες Μεγάλη Πρέσπα και Μικρή Πρέσπα. Η δεύτερη αποτελεί υγρότοπο Διεθνούς Σημασίας υπό τη Σύμβαση Ραμσάρ.

Η υποβλητική φυσική ομορφιά, η υψηλότερη βιοποικιλία στην Ελλάδα, τα σπάνια ζώα και φυτά, αποτελούν μερικές μόνο από τις πολυτιμες φυσικές αξίες του δρυμού. Τα παραπάνω μεταφράζονται σε: πολυλούς τύπους βιοτόπων και 1.500 είδη φυτών, 33 είδη ερπετών και αμφίβιων, 260 είδη πουλιών, ανάμεσα στα οποία πολλά σπάνια, όπως ερωδιοί, λαγγόνες και δύο είδη πελεκάνων, πολλά είδη ιχθύων από τα οποία επτά ενδημικά, υπέρ των 40 είδη θηλαστικών που περιλαμβάνουν λύκους, αρκούδες και βίδρες. Σε συνδυασμό με τους ναούς, τα ασκηταριά, τις βραχογραφίες της βυζαντινής εποχής και τα παραδοσιακά σπίτια των οικισμών, η πλούσια φύση αποτελεί ένα χωρικά διακριτό σύνολο άξιο διατήρησης για τις ερχόμενες γενιές.

Σε αντίθεση με τους άλλους εθνικούς δρυμούς της χώρας, οι οποίοι είναι ακατοίκητες δασώδεις περιοχές, ο δρυμός Πρεσπών περιλαμβάνει 12 χωριά με 1.300 κατοίκους και είναι πεδίο έντονων δραστηριοτήτων γεωργίας, κτηνοτροφίας και αλιείας. Κηρύχθηκε εθνικός για να προστατευθούν πολύτιμα στοιχεία που δεν σχετίζονται τόσο με το δασικό περιβάλλον, αλλά με τον υγρότοπο και κυρίως τα σπάνια υδρόβια πουλιά.

Νομοθεσία

Στο Δασικό κώδικα, η περί εθνικών δρυμών νομοθεσία, αφορά δασώδεις περιοχές των οποίων η διαχείριση εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Δασικής υπηρεσίας. Ωστόσο, προστασία της φύσης σε κατοικημένες περιοχές σημαίνει πρωτίστως διαχείριση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων: χωροθέτηση οικισμών, γεωργίας, κτηνοτροφίας, αλιείας, έλεγχο βιομηχανικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, προ-

Η προσέλαση στο δρυμό γίνεται από την **Φλώρινα** (40 χλμ.) και από την **Καστοριά** (50 χλμ.). Στο χωριό **Αγιο Γεωμανός** λειτουργούν τρεις αναπαλαιωμένοι ξενώνες του Γυναικείου Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού (τηλ. 0385-51470). Ενοικιαζόμενα δωμάτια στην **Πύλη**, στη **Μιζρολίμνη** και στους **Ψαράδες**. Φαγητό στις ταβέρνες γύρω από τις λίμνες. **Διεύθυνση Δασών Ν. Φλώρινης** (τηλ. 0385-22529). «**Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών**» (τηλ. 0385-51452).

Τα φασόλια της Πρέσπας είναι περίφημα για τη νοστιμιά τους και η καλλιέργειά τους είναι η κύρια ασχολία των κατοίκων της Πρέσπας. Τα τελευταία χρόνια η εντατικοποίηση της καλλιέργειας έχει αρνητικές επιπτώσεις στη βιοποικιλία και στην ποιότητα νερού των λιμνών. (Φωτ. Γ. Κατσαδωράκης).

στασία και αξιοποίηση μνημείων και οικισμών, περιορισμό ρύπανσης και μόλυνσης υδάτινων πόρων, κ.ά. Η διαχείριση, λοιπόν ενός τέτοιου χώρου, όπου παραλλήλως με την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων πρέπει να εξασφαλίζονται συνεχώς οι καλύτερες δυνατές συνθήκες ζωής για τους ακριβείς κατοίκους, βρίσκεται πέραν των αρμοδιοτήτων της Δασικής Υπηρεσίας. Τέτοιου είδους διαχείριση προϋποθέτει ένα φορέα στελεχωμένο με επιστήμονες και υπαλλήλους διαφόρων ειδικοτήτων και αντιπροσώπους των κρατικών υπηρεσιών και των κατοίκων. Δυστυχώς, η νομοθεσία δεν προβλέπει τέτοιους φορείς. Έτσι, οι μοναδικοί φυσικοί πόροι της περιοχής, η ομορφιά, η πλούσια χλωρίδα και η μοναδική πανίδα υποβαθμίζονται συνεχώς. Παραμένουν θύματα των συμβατικών τρόπων ανάπτυξης που αντιμετωπίζουν την περιοχή σαν οποιαδήποτε άλλη αδυνατώντας να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά της αυτά πλεονεκτήματα.

Προβλήματα

Οι εναλλακτικοί τρόποι ανάπτυξης που θα ταίριαζαν στην περιοχή, παραμένουν ανεφάρμοστες θεω-

Αποικία πελεκάνων στην Πρέσπα (φωτ. WWF - Π. Δενδρινός).

Ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός επισκεπτών οδήγησε πολλούς κατοίκους του δρυμού να ασχοληθούν με τουριστικά επαγγέλματα, όπως π.χ. βόλτες με βάρκες στη λίμνη, ταβέρνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια. Το κύριο εισόδημα της περιοχής βασίζεται όμως ακόμη στη γεωργία. (Φωτ. Γ. Κατσαδωράκης).

Αργυροτσικνιάδες στην Πρέσπα. (Φωτ. Τρ. Αδαμακόπουλος).

ρίες για τον ανευέλκτο μηχανισμό: η οικολογική ή έστω η λιγότερο εντατική γεωργία, η σωστή οργάνωση του ήπιου τουρισμού, η κατάλληλη αξιοποίηση και προστασία των μνημείων, η υλική συμβουλευτική ενίσχυση για την συντήρηση των παραδοσιακών οικισμών, η προώθηση μιας πιο εναρμονισμένης με το περιβάλλον κτηνοτροφίας. Αλλά ούτε και οι μηχανισμοί φύλαξης και καταστολής της λαθροθηρίας, της λαθροϋλοτομίας της λαθραλιείας και των καταπατήσεων λειτουργούν ικανοποιητικά.

Προβλήματα

Οι κατά καιρούς αναιμικές και ανοργάνωτες προσπάθειες για επίτευξη καλύτερης διαχείρισης και προστασίας προσκρούουν στην έλλειψη κατάλληλης νομοθεσίας και στη δικαιολογημένη, μέχρις ενός βαθμού, καχυποψία και αντίδραση των κατοίκων. Το καθεστώς του εθνικού δρυμού επιβλήθηκε χωρίς να εξηγηθεί επαρκώς στους κατοίκους και χωρίς να ληφθούν τα μέτρα που θα τους έδιναν τη δυνατότητα να επωφεληθούν από αυτό.

Πλην των θεσμικών, τα περισσότερα από τα σημερινά διαχειριστικά προβλήματα του Εθνικού Δρυμού Πρεσπών, σχετίζονται με τον υγρότοπο: Η επέκταση των καλαμιώνων και η ανεπάρκεια υγρών λιβαδιών για τα πουλιά και τα ψάρια. Η εντατικοποίηση της γεωργίας με τις αρνητικές συνέπειες για τη βιοποικιλία και τη λίμνη. Το θέμα του ελέγχου της στάθμης της λίμνης. Η ενόχληση των πελεκάνων στους τόπους διατροφής και αναπαραγωγής.

Η έλλειψη υποδομής αξιοποίησης (π.χ. παρατηρητήρια, ενημερωτικές πινακίδες, φύλαξη, κ.α.). Τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι οι αξίες της περιοχής ως υγρότοπου επισκιάζουν και φέρνουν σε δεύτερη μοίρα τις αξίες της ως εθνικού δρυμού. Το ίδιο ισχύει για τα προβλήματα που παραμένουν άλυτα. Αναπόφευκτα, ο Εθνικός Δρυμός Πρεσπών κατάντησε «ο υγρότοπος, τον οποίο είμαστε υποχρεωμένοι να διαχειριστούμε ως δάσος, ελλείψει νομοθεσίας».

Τόπος δημιουργίας

Από τους λίγους που ασχολούνται με αγάπη και σοβαρότητα με τα παραπάνω θέματα είναι η μη κερδοσκοπική οργάνωση «Εταιρία Προστασίας Πρεσπών» που αποτελείται από δέκα μεγάλες ελληνικές και ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές οργανώσεις. Θεωρώντας την Πρέσπα όχι «τόπο εξορίας» όπως πολλοί, αλλά «τόπο δημιουργίας και χρέους», δρα επί τόπου, προσπαθώντας να συμβάλει, στο μέτρο των δυνατοτήτων της, σε μια καλύτερη διαχείριση του δρυμού. Αν η πολιτεία αγκαλιάσει την πρωτοπόρα αυτή προσπάθεια ίσως πετύχουν μαζί αυτό που δεν κατόρθωσε μόνη της για χρόνια και το οποίο οφείλει στους κατοίκους της Πρέσπας και όλης της Ελλάδας: τη διατήρηση της πολύτιμης κοινής κληρονομιάς του Εθνικού Δρυμού Πρεσπών.

Βοσκός στο δρυμό της Βάλια Κάλντα. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

Στα δάση της Βάλια Κάλντα

Ο δρυμός της Πίνδου είναι βοτανικός παράδεισος και αποτελεί σημαντικό βιότοπο για την αρκούδα

Ιδανικό περιβάλλον για τις βίδρες αποτελούν οι όχθες του Αρκουδορέματος. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

Του Γρηγόρη Τσούνη

Βιολόγος-Ζωολόγος, μέλος του Ελληνικού Κέντρου Οικολογίας

Η ΟΡΟΣΕΙΡΑ της Πίνδου είναι η μεγαλύτερη, της ελληνικής χερσονήσου. Οι διακλαδώσεις της εκτείνονται βόρεια κατά το ήμισυ στην Αλβανία και κατά το άλλο ήμισυ στο βόρειο τμήμα της Ηπείρου και στη δυτική Μακεδονία, ενώ στο νότο, η οροσειρά καταλήγει στην Κεντρική Ελλάδα. Λόγω της αφιλόξενης μορφολογίας του εδάφους, σε αυτή τη ζώνη, η πληθυσμιακή πυκνότητα είναι χαμηλή, γεγονός που επέτρεψε να διατηρηθούν φυσικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες που αλλού έχουν εξαφανισθεί.

Ενα μεγάλο μέρος της οροσειράς

Συνέχεια στην 12η σελίδα

Κοντά στο δρυμό βρίσκεται το χωριό **Περιβόλι Γρεβενών** όπου λειτουργεί το μικρό ξενοδοχείο «**Πέοδινα**» (Γ' κατηγορίας με 47 κλίνες. Λειτουργεί από τον Μάιο έως το τέλος Νοεμβρίου, **τηλ.: 0462-74204**). Ο επισκέπτης μπορεί επίσης να εξυπηρετηθεί στον μικρό ξενώνα της **Βοβούσας**. Πληροφορίες: Κοινότητα Βοβούσας (**τηλ. 0656-31226**).

ΕΕΐfiÓ· PostScript

™E\$ 11 91

Οι δύο λίμνες της Φλέγγας, σε υψόμετρο 1.900 μ., υπογραμμίζουν την ομορφιά του τοπίου στη Βάλια Κάλντα. (Φωτ. Γρ. Τσουνής)

Συνέχεια από την 10η σελίδα

της Πίνδου, για την αδιαμφισβήτητη φυσική της αξία, προστατεύεται με την ίδρυση δύο εθνικών δρυμών: του Βίκου-Αώου και της (Πίνδου) Βάλια-Κάλντα.

Ο εθνικός δρυμός της Βάλια-Κάλντα, είναι από τους σημαντικότερους της χώρας μας και έχει έκταση 129.350 στρέμματα. Ιδρύθηκε το 1966, με σκοπό την προστασία της πλούσιας πανίδας και χλωρίδας, ειδικότερα την προστασία των αιωνόβιων γόμπολων και μαυρόπευκων της περιοχής, ύστερα από ενέργειες της Φιλοδοσικής Ένωσης Αθηνών. Ο πυρήνας έχει έκταση 33.600 στρέμματα και αποτελείται από την κοιλάδα της Βάλια-Κάλντα (στα 1.200 μ.) και τις πλαγιές των γύρω κορυφών Φλέγγα (2.159 μ.), Αυτιά (2.082 μ.), Αυγό (2.177 μ.). Ο δρυμός βρίσκεται στη Δ. Μακεδονία, στα νότια του χωριού Περιβόλι Γρεβενών.

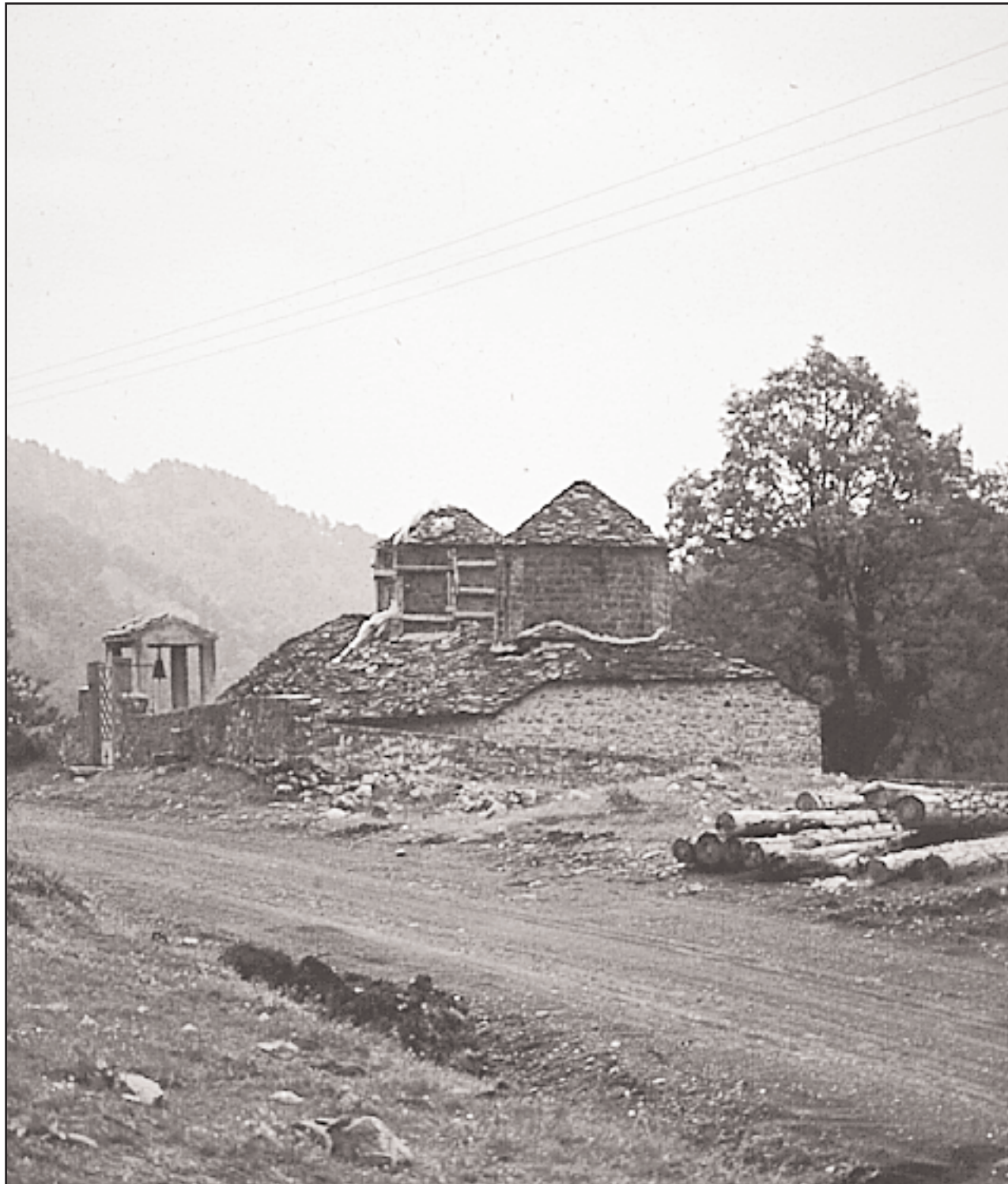
Μέσα στον δρυμό έχουν τις πηγές τους τρία μικρά ποταμάκια, η Βάλια-Κάλντα, η Φλέγγα και το Αρκουδόρεμα που σχηματίζουν τον Αώο ποταμό. Την ομορφιά της περιοχής υπογραμμίζουν τρεις μικρές λίμνες: ο Λάκκος στα 1.600 μ. και οι δύο λίμνες της Φλέγγας σε υψόμετρο 1.900 μ.

Βλάστηση

Μεγάλα τμήματα του δρυμού είναι καλυμμένα από εκτεταμένα δάση μαυρόπευκου (*pinus nigra*) και ρόμπολου (*pinus heldreichii*). Πολλά απ' αυτά ξεπερνούν την ηλικία των 700 χρόνων. Ανάμεσα στα δάση του μαυρόπευκου και της οξυάς, βρίσκονται διάσπαρτα Μακεδονίτικα έλατα (*abies borisii tegis*) και κοκκινόπευκα (*pinus silvestris*). Στη Βάλια-Κάλντα υπάρχουν 3 μικρές συστάδες με 39 κοκκινόπευκα. Η παρουσία αυτού του είδους στο δρυμό έχει μεγάλη οικολογική αξία γιατί είναι το νοτιότερο σημείο εξάπλωσής του σ' όλη τη Βαλκανική Χερσόνησο και το μοναδικό στην οροσειρά της Πίνδου. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια, ως νοτιότερο σημείο εξάπλωσής του θεωρείτο ο Ολυμπος και τα Πιέρια όρη.

Στη Βάλια-Κάλντα, στις πλαγιές με βόρειο προσανατολισμό, υπάρχουν δάση οξυάς (*fagus sylvatica*) που φθάνουν μέχρι τα 1.800 μ. Αλλα δένδρα είναι οι σορβιές και τα σφενδάμια, ενώ η κατώτερη ζώνη και τα γυμνά μέρη της κοιλάδας, καλύπτονται από πυξάρι και από φτέρες.

Ο εθνικός δρυμός είναι αληθινός βοτανικός παράδεισος, για πολλά ενδημικά φυτά των Βαλκανίων, της Ελλάδας, της Αλβανίας, της Δ. Μακεδονίας και της Βορειοανατολικής Πίνδου. Ανάμεσά τους η *monuartia baldacii*, *lilium albanicum*, *viola dukadjinica* και η *centaurea vlachorum*, το ενδημικό φυτό του δρυμού, το οποίο ονομάστηκε *vlachorum*, προς τιμήν των βλάχων που μένουν στα γύρω χωριά (Περιβόλι, Βωβούσα, Μηλιά, Αβδέλλα, κ.ά.). Από τον Ιούνιο έως τις αρχές Σεπτεμβρίου, τα λουλούδια αυτά ομορφαίνουν ξέφωτα, δάση, λιβάδια και βράχια. Οι σπουδαιότερες πε-

Το μοναστήρι του Αγίου Νικολάου στο Περιβόλι της Πίνδου. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

ριοχές για τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού σπάνιων ειδών είναι οι βόρειες πλαγιές των κορυφών, Αυτιά, Φλέγγα, Καπετάν Κλειδί και Κακοπλεύρι. Επειδή είναι απότομες και απρόσιτες στη βοσκή, έχουν μετατραπεί σε βοτανικούς παραδείσους.

Πανίδα

Στον εθνικό δρυμό φωλιάζουν περισσότερα από 80 είδη πουλιών, ενώ 20 από αυτά βρίσκονται στην Annex I της Οδηγίας 79/409/EEC. Την ορνιθολογική αξία της περιοχής τονίζει η παρουσία 11 ειδών αρπακτικών. Ανάμεσά τους ο χρυσαέτος, το όρνιο, ο ασπροπάρης, ο φιδαιτός, το διπλοσάινο, το σαΐνι, ο χρυσοχέρακας, η ποντικοβαρβακίνα κ.ά. Στο δρυμό φωλιάζουν επίσης 8 είδη δρυοκολαπτών, από τα 10 είδη που φωλιάζουν στη Δυτική Παλαιαρκτική. Μέσα στα κωνοφόρα και στις οξυές, βρίσκουν καταφύγιο πολλά στρουθιόμορφα, όπως παπαδίτσες (8 είδη), σπίνιοι, φλώροι,

σταυρομούτες, πύρρουλες. Στα ρυάκια της περιοχής, βρίσκεται ο νεροκότσυφας (*cinclus cinclus*), είδος που αποτελεί οικολογικό δείκτη. Η παρουσία του υποδηλώνει την καθαρότητα των υδάτων. Στα αλπικά λειβάδια, φωλιάζει το τυπικό για την αλπική ζώνη είδος, χιονάδα (*eremophila alpestris*), είδος πολύ μεγάλης ζωογεωγραφικής αξίας.

Η Βάλια - Κάλντα είναι μία από τις πιο σημαντικές περιοχές της χώρας ως βιότοπος της αρκούδας (*ursus arctos*). Εντονη είναι επίσης η παρουσία του λύκου (*canis lupus*) κατά τους θερινούς μήνες. Οι όχθες του αρκουδορέματος αποτελούν ικανό περιβάλλον για τις βίδρες. Ο πληθυσμός τους είναι μικρός και κινδυνεύουν άμεσα επειδή οι κάτοικοι των γύρω περιοχών ψαρεύουν πέστροφες με δυναμίτη.

Αλλα σπάνια θηλαστικά είναι ο αγριόγατος, το αγριόγιδρο με ένα μικρό πληθυσμό στη φλέγγα και το ζαρκάδι. Τέλος η περιοχή είναι πλούσια σε αμφίβια και ερπετά. Υπάρχουν 6 είδη αμφιβίων (2

Caudata και 4 *Anura*) και 9 είδη ερπετών.

Ο εθνικός δρυμός της Βάλια - Κάλντα, προστατεύεται από το Νομοθετικό Διάταγμα 996/71 και από την Οδηγία 79/409 EC. Το 1987 συμπεριελήφθη, μαζί με τον εθνικό δρυμό Πρεσπών, στον κατάλογο της IUCN (International Union for the Conservation of Nature) των 12 πιο ευαίσθητων περιοχών του κόσμου, που έχουν ανάγκη άμεσης προστασίας.

Τα οικοσυστήματα του δρυμού από το παρελθόν έχουν υποστεί σημαντικές ανθρώπινες επιδράσεις (λαθροούλοτομίες, πυρκαγιές, υπερβόσκηση). Παλαιότερα έβοσκαν εκεί 80.000 πρόβατα. Σήμερα τα ζώα είναι 8.000.

Άλλες σοβαρές μάστιγες είναι η λαθροθηρία και η λαθραλιεία. Σημαντική αλλοίωση έχει προκαλέσει στο δρυμό η μεγάλη πυρκαγιά του 1993 (κάηκαν χιλιάδες στρέμματα), καθώς επίσης και η αλόγιστη διάνομη δρόμων από τη ΔΕΗ και από το τοπικό δασαρχείο. Προς το πα-

Αρκούδα στη Βάλια Κάλντα. Ο δρυμός αποτελεί σημαντικό βιότοπο για το σπάνιο αυτό θηλαστικό στη χώρα μας. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

Τσοπανόσκυλα στην Πίνδο. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

ρόν, η δημιουργία φράγματος από τη ΔΕΗ μέσα στον πυρήνα, φαίνεται να έχει «παγώσει».

Η Βάλια - Κάλντα είναι μία από τις σημαντικότερες σε φυσικό πλούτο περιοχές της Ευρώπης. Για το λόγο αυτό πρέπει να επιλεγούν με προσοχή και προγραμματισμό τα έργα που θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής (οικοτουρισμός).

Η σωστή λειτουργία του Εθνικού Δρυμού προϋποθέτει: Διαχειριστικό σχέδιο, φορέα και σύνταξη κανονισμού λειτουργίας του. Επανεξέταση των ορίων του πυρήνα αλλά και της περιφερειακής ζώνης. Ρύθμιση της βόσκησης, με εναλλακτικές λύσεις που δίνουν οι ίδιοι οι κτηνοτρόφοι (Χρήση Βοσκότοπων Κρανιας). Κλείσιμο των δρόμων στις τρεις φυσικές εισόδους του δρυμού (Σταυρός, Σαλατούρα Μηλιάς, Σαλατούρα Παπαγιάννη).

Πρόσληψη 5 τουλάχιστον φυλάκων. Σήμερα υπάρχει κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού μόνο ένας φύλακας για την κάλυψη 129.350 στρεμμάτων. Καθορισμό μονοπατιών μέσα στο δρυμό, ώστε να περιορίζονται οι επισκέπτες σε ορισμένες διαδρομές. Οικοτουριστική ανάπτυξη των γύρω χωριών. Δημιουργία Βιολογικού Ερευνητικού σταθμού και Μουσείου του Δάσους.

Η μαγεία του Βίκου - Αώου

Φαράγγι, χαράδρα, σπάνια ζώα και φυτά συνθέτουν ένα φυσικό μνημείο μοναδικής ομορφιάς

Ορνια στη χαράδρα του Βίκου (Φωτ. Γρ. Τσούνης).

Νεαρό λυκόπουλο στο δρυμό Βίκου - Αώου (Φωτ. Γρ. Τσούνης).

Του **Κώστα Κασσιούμη**

Δασολόγος, Δρος Γεωγραφίας, Ερευνητή στο Εθνικό Ιδρυμα Αγροτικής Ερευνας

Στο βορειανατολικό άκρο της οροσειράς της Πίνδου, 40 περίπου χιλιόμετρα από τα Γιάννενα, βρίσκεται ο ορεινός όγκος της Τύμφης που μαζί με το φαράγγι του Βίκου και τη χαράδρα του Αώου δημιουργούν ένα από τα ωραιότερα τοπία της χώρας και αποτελούν τον πιο σημαντικό ίσως δρυμό της χώρας μας, τον Εθνικό Δρυμό Βίκου-Αώου. Μέσα και γύρω από το δρυμό υπάρχουν ορισμένα από τα γραφικά χωριά της Κόνιτσας, καθώς και οι σπουδαιότεροι από τους παραδοσιακούς οικισμούς των Ζαγοροχωριών, που είναι γνωστά για τα θαυμάσια αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και το μοναδικό φυσικό τους περιβάλλον.

Ο ορεινός όγκος της Τύμφης με τις πάμπολες κορυφές που ξεπερνούν τα 2000 μέτρα, παρουσιάζει έντονη αντίθεση στα χαρακτηριστικά του. Στη νότια πλευρά οι πλαγιές πέφτουν ομαλά σχηματίζοντας οροπέδια με εκτεταμένα βοσκοτόπια, που φτάνουν ως τα πρώτα Ζαγοροχώρια.

Στη βορεινή και τη δυτική πλευρά, εκτείνονται ορθοπλαγιές μεγάλου μήκους και βραχώδεις εξάρσεις που φθάνουν μέχρι τους ποταμούς Βοϊδομάτη και Αώο, καλυμμένες συχνά με βλάστηση και στα πιο απόκρημνα σημεία τους. Τη μοναδική αυτή μορφολογία συμπληρώνουν τα χωριά, σκαρφαλωμένα στις πλαγιές της Τύμφης, όπου τα καλντερίμια και τα σπίτια με τη γκρίζα πέτρα της περιοχής δένουν αρμονικά με τα δένδρα και τη γύρω φύση.

Η χαράδρα του Βίκου είναι μια βαθιά τομή στο ορεινό ανάγλυφο και χαρακτηρίζεται από απόκρημνα γιγαντιαία βράχια με εντυπωσιακά κοιλώματα και σπηλιές, στις οποίες εύρισκαν ασφαλές καταφύγιο οι σκλαβωμένοι Έλληνες στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Παρόμοια χαρακτηριστικά συναντάει κανείς και στην κοιλάδα του Αώου, ένα κομμάτι σχεδόν παρθένας φύσης που δεν έχει ακόμη καταστραφεί από ανθρώπινες δραστηριότητες.

Ο επισκέπτης του δρυμού μπορεί να χρησιμοποιήσει ως βάση τα **Ιωάννινα**, την **Κόνιτσα** ή τα χωριά που βρίσκονται γύρω και μέσα σ' αυτόν. Από τα Ιωάννινα μπορεί να επισκεφθεί τα χωριά Βίτσα και Μονοδένδρι, στο Κεντρικό Ζαγόρι. Άλλη λύση είναι η παραμονή στα χωριά **Βίτσα**, **Μονοδένδρι**, **Μεγάλο Πάλιγγο**, **Μικρό Πάλιγγο**, τα οποία διαθέτουν αρκετούς ξενώνες, παραδοσιακά σπίτια, ενοικιαζόμενα δωμάτια και πανσιόν. Κάτω από την κορυφή **Αστράκα**, στα 2.100 μ., υπάρχει ορειβατικό καταφύγιο. **Διεύθυνση Δασών Ιωαννίνων**, (τηλ. 0651 - 26.482).

Η άγρια φύση, οι εναλλαγές του γκριζου και του βαθυπράσινου χρώματος, η ποικιλία των φυτικών μορφών με τα ποικιλόχρωμα άνθη και φύλλα των δένδρων, των θάμνων και των ποωδών φυτών ανάλογα με τη εποχή του έτους, γοητεύει τον επισκέπτη. Τα επάλληλα πετρώματα στο βραχώδες στένωμα του Αώου ή στο καταπληκτικό «μέτωπο» της Αστράκας, ανατολικά από το Πάπιγκο, και η βαθιά τομή στη χαράδρα του Βίκου, παρουσιάζουν τεράστιο γεωλογικό ενδιαφέρον και αποκαλύπτουν στους ειδικούς μελετητές τα μυστικά της δημιουργίας του μοναδικού αυτού φυσικού μνημείου. Πεντακάθαρα ρέματα και ορεινοί χείμαροι, σχηματίζουν συχνά μικρούς καταρράκτες, συμβάλλουν στα βασικά ποτάμια του δρυμού, το Βοϊδομάτη και των Αώο, τονίζοντας το υδρολογικό ενδιαφέρον της περιοχής, που συμπληρώνει και με τις εντυπωσιακές λίμνες πάνω στα αλπικά υψίπεδα των βουνών και τις πάμπολλες πηγές με τα πεντακάθαρα νερά τους.

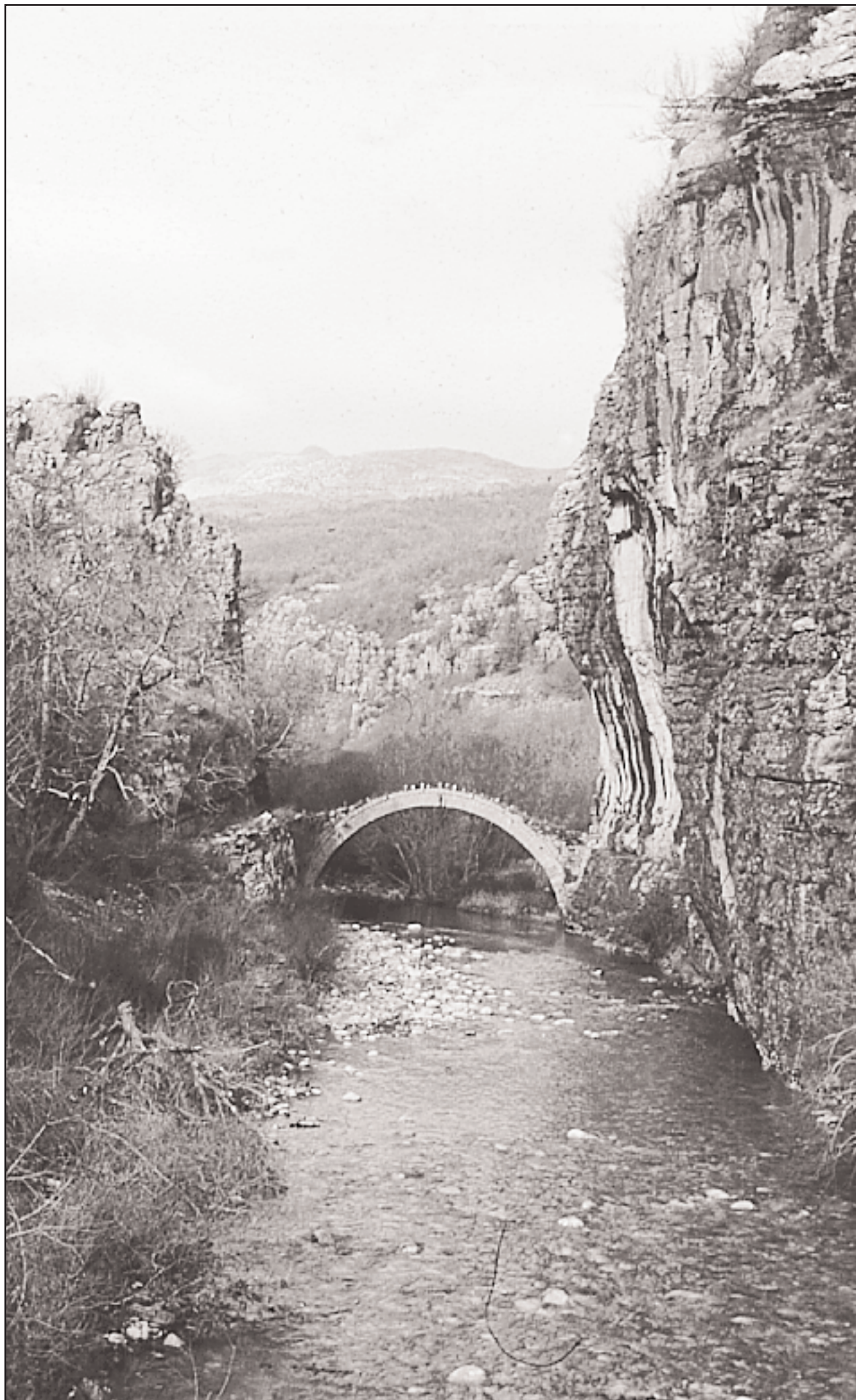
Ποικιλία

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα φυτά και τα ζώα του Δρυμού, που ζουν εδώ σε μια ποικιλία και ισορροπία σπάνια για τον ελληνικό χώρο. Τα δέντρα που κυριαρχούν είναι η Μαύρη Πεύκη και η Οξιά ενώ στα ψηλότερα μέρη (πάνω από 2000 μ.) φυτρώνει το γνωστό στους ορειβάτες είδος πεύκου, το Ρόμπολο. Υπάρχουν ακόμα τα έλατα, τα κέδρα, τα σφενδάμια, οι γαύροι, οι βαλανιδιές, ο ίταμος, η οστριά, η αγριοκαστανιά, ο φράξος και πολλά άλλα είδη. Στις ρεματιές βρίσκουμε τον πλάτανο, το σκλήθρο και τις ιτιές. Υπάρχει γενικά μια εξαιρετικά πλούσια χλωρίδα από διαφορετικά δένδρα, θάμνους και λουλουδιώδη, με πολλά ενδημικά είδη που τα βρίσκει κανείς μόνο στην περιοχή του Δρυμού. Ιδιαίτερα πλούσια είναι η πανίδα του Δρυμού, τόσο σε αριθμό ειδών όσο και σε σπάνια είδη που έχουν από χρόνια εξαφανιστεί σε άλλα είδη της χώρας. Υπάρχουν σπάνια αρπακτικά πτηνά όπως διάφορα είδη αετών, οι γύπες, τα γεράκια, οι βαρβακίνες και άλλα, καθώς και μεγάλα θηλαστικά όπως η αρκούδα, τα αγριόγινδα, το αγριογούρουνο, οι λύκοι, το τσακάλι, το ζαρκάδι και άλλα μικρότερα. Στα μικρά ορεινά ρέματα και τα ποτάμια υπάρχουν οι βίδρες, ένα ιδιαίτερα σπάνιο είδος υδρόβιου θηλαστικού.

Δραστηριότητες

Σ' όλους σχεδόν τους οικισμούς του Ζαγοριού υπάρχουν όμορφα πέτρινα αρχοντικά, με γραφικές πλακοσκεπείς στέγες και βαριές αυλόθυρες, στενά λιθόστρωτα δρομάκια και όμορφες πλατείες. Η καλλιτεχνική ευαισθησία επεκτείνεται ακόμα στις εκκλησίες, τα σχολεία και σε πολλά άλλα θαυμάσια δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής, όπως είναι τα περίφημα τοξωτά πέτρινα γεφύρια.

Ο ορεινός όγκος της Τύμφης παρουσιάζει τεράστιο αναρριχητικό

Γεφύρι στα Ζαγοροχώρια (Φωτ.: Γρ. Τσουνής).

ενδιαφέρον, ιδιαίτερα η ανάβαση στην κορυφή Αστράκα για την οποία έχουν εντοπιστεί πολλές ενδιαφέρουσες διαδρομές. Σημαντικό είναι και το χιονοδρομικό ενδιαφέρον της περιοχής κυρίως στα υψίπεδα της Αστράκας και της Γκα-

μήλας, όπου το χιόνι μένει πάνω από πέντε μήνες το χρόνο. Στα πεντακάθαρα νερά των ποταμών, όπου αυτό επιτρέπεται, οι ερασιτέχνες ψαράδες αλιεύουν τις νοστιμότατες πέστροφες και άλλα ποταμίσια ψάρια. Μοναδικές ευκαιρίες

παρέχει ακόμα ο Αώος για το σπορ του «Καγιάκ», που αποκτά τελευταία όλο και πιο πολλούς φίλους.

Σε πολλά σημεία του Δρυμού οι επισκέπτες μπορούν να χαρούν ημερήσιες εκδρομές σε πανέμορφα

Συνέχεια στην 16η σελίδα

Συνέχεια από την 15η σελίδα

τοπία. Για όσους θέλουν να γνωρίσουν καλύτερα τη φύση, υπάρχουν πολλές δυνατότητες για τη μελέτη της Φυσικής Ιστορίας ή για την παρατήρηση πτηνών και ζώων. Οι επισκέπτες μπορούν να έλθουν σε άμεση επαφή με τη φύση και να γνωρίσουν το Δρυμό με την πεζοπορία, την ορειβασία και την περιήγηση, αφού είναι γνωστά τα πολλά και χαρακτηριστικά μονοπάτια που αρχίζουν ή καταλήγουν στους οικισμούς μέσα και γύρω από το Δρυμό. Θα πρέπει όμως οι οποιοσδήποτε δραστηριότητες και οι ενέργειες των επισκεπτών στην περιοχή του Δρυμού, να γίνονται με ιδιαίτερη προσοχή σύμφωνα με τους ειδικούς κανονισμούς που έχουν θεσπιστεί.

Προβλήματα

Η ανυπαρξία ουσιαστικής διαχείρισης και η απουσία συνολικής στρατηγικής για την προστασία και κατάλληλη ανάδειξη της περιοχής αποτελούν το σημαντικότερο πρόβλημα του Δρυμού. Τη φύλαξη της περιοχής, καθώς και τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής (φυλάκια, μονοπάτια, σήμανση, κέντρα πληροφόρησης κ.λπ.), προσπαθούν να εκπληρώσουν, χωρίς ιδιαίτερη επιτυχία, τα Δασαρχεία Ιωαννίνων και Κόνιτσας, στην αρμοδιότητα των οποίων ανήκει ο δρυμός. Το ελάχιστο προσωπικό όμως των δασαρχείων, χωρίς κατάλληλη εξειδίκευση ή εμπειρία στη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών, απασχολείται περιστασιακά με το Δρυμό, έχοντας παράλληλα πολλά καθήκοντα και για άλλες περιοχές έξω από το Δρυμό.

Το κυνήγι και το ψάρεμα, που δεν έχουν ρυθμιστεί σύμφωνα με τις σύγχρονες αρχές διαχείρισης ενός Δρυμού, είναι αδύνατο να ελεγχθούν. Δραστηριότητες εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων στην περιφερειακή ζώνη του Δρυμού (π.χ. ξυλεία, βοσκή κ.α.) συνήθως ασκούνται όπως και σε οποιαδήποτε άλλη περιοχή, χωρίς να λαμβάνεται καθόλου υπόψη το ιδιαίτερο καθεστώς και οι οικολογικές αξίες.

Διάφοροι φορείς σχεδιάζουν και προωθούν προγράμματα χωρίς να υπολογίζουν την ιδιαιτερότητα της περιοχής, με αποτέλεσμα να απειλούν σημαντικά την ίδια την ύπαρξη του Δρυμού. Τέτοια προγράμματα είναι π.χ. τα υδροηλεκτρικά έργα της ΔΕΗ για την αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού της περιοχής.

Μετά το φράγμα των πηγών του Αώου, που μείωσε ήδη την παροχή του ποταμού, σχεδιάζονται νέα φράγματα και άλλα έργα που είναι βέβαιο ότι αν δεν μελετηθούν επισταμένα, θα οδηγήσουν στην καταστροφή του ανεπανάληπτου φυσικού περιβάλλοντος. Τουριστική αξιοποίηση με μεγάλα ξενοδοχεία, νέους δρόμους, τελεφερίκ και άλλα, που προτείνονται, θα οδηγήσουν στην υποβάθμιση του Δρυμού και στη μείωση της αξίας του και ασφαλώς και στη μείωση του αριθμού των επισκεπτών.

ΕΞΕΤΑΣΤΗΡΙΟ • PostScript

ΤΕΣ 16-17 01

Γεωλογικοί σχηματισμοί στο Βοϊδομάτη. (Φωτ.: Γρ. Τσουνής).

Αλογο στην Πίνδο (Φωτ.: Γρ. Τσουνής).

Μικρό ζαρκάδι στο δρυμό Βίκου - Αώου. (Φωτ.: Γρ. Τσουνής).

Στην κατοικία των Θεών

Οι κατάφυτες πλαγιές του Ολύμπου δημιουργούν
άπειρα καταφύγια άγριας ζωής

Της **Μυραίνης Μαλακού**

Βιολόγος

ΣΤΙΣ 9 Ιουνίου 1938, υπογράφεται το πρώτο Προεδρικό Διάταγμα, στη χώρα, σύμφωνα με το οποίο μια φυσική περιοχή χαρακτηρίζεται «Εθνικός Δρυμός». Η Ελλάδα ήταν τότε μια από τις πρωτοπόρες και λίγες χώρες του κόσμου, που υιοθέτησαν την έννοια της προστασίας των φυσικών περιοχών. Για πρώτη φορά το 1938, συγκεκριμενοποιούνται στο χώρο, πάνω και γύρω από τον ορεινό όγκο Ολύμπου, οι έννοιες του «πυρήνα-περιοχή απόλυτης προστασίας» και της «περιφερειακής ζώνης - περιοχή ελεγχόμενων χρήσεων».

Στα σύνορα Μακεδονίας και Θεσσαλίας, ο Ολυμπος, αποκομμένος από άλλες οροσειρές, υψώνει τις κορυφές του μέχρι τα 2.917 μέτρα, μόλις είκοσι χιλιόμετρα μακριά από τη θάλασσα. Γεμάτος χαράδρες, γκρεμούς και απότομες πλαγιές (με κλίση από 28 έως και 79), με ελάχιστο νερό πάνω από τα 1.000 μέτρα, κατάφυτος από δάση βελανιδιάς, οξυάς μαύρης πεύκης και ρόμπολου στις ανατολικές και βόρειες πλαγιές, σκεπασμένος αν όχι από χιόνι, από πέτρα άσπρη του ασβεστόλιθου, δημιουργεί άπειρους μικρούς χώρους, καταφύγια της άγριας ζωής. Μερικά από τα αρχαιότερα είδη φυτών και μερικά από τα σπανιότερα είδη πουλιών και ζώων της Ευρώπης βρίσκονται στις πλαγιές του, ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία των περίπου είκοσι ενδημικών ειδών φυτών. Τις τελευταίες δεκαετίες η σημασία του φυσικού περιβάλλοντος αναγνωρίζεται διεθνώς και ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου κηρύσσεται Απόθεμα της Βιόσφαιρας της UNESCO.

Σπάνια συνύπαρξη

Πολύ σύντομα διαπιστώθηκε ότι τα 40.000 στρέμματα του πυρήνα

Στην περιοχή του δρυμού λειτουργούν 4 ορειβατικά καταφύγια. Το καταφύγιο **Στανρού - Ορειβατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης** (τηλ. 031 - 278.288). Το καταφύγιο **«Σπήλιος Αγαπητός»** (τηλ. 0352 - 81.800, 81.329). Το καταφύγιο **«Γιώσος Αποστολίδης»**, στο οροπέδιο των **Μουσών - Σύνδεσμος Ελλήνων Ορειβατών Θεσσαλονίκης** (τηλ. 031-224.710). Το καταφύγιο **«Χρήστος Κάκαλος» - Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Λιτοχωρίου** (τηλ. 0352-81.329). Οι επισκέπτες μπορούν επίσης να διανυκτερεύσουν στο **Λιτόχωρο. Διεύθυνση Δασών Πιερίας** (τηλ.0351 - 23.720).

ήταν πολύ λίγα για να εγγυηθούν τη σπάνια συνύπαρξη των μεσογειακής, κεντροευρωπαϊκής και βαλκανικής προέλευσης 1700 περίπου ειδών φυτών και ότι θα έπρεπε να διπλασιαστούν. Οσο για την υπάρχουσα περιφερειακή ζώνη, η οποία περικλείει σχεδόν το μισό νομό Πιερίας, σίγουρα θα έπρεπε να οροθετηθεί πιο συνετά για να έχει κάποιο νόημα η ύπαρξή της.

Ο λόγος όμως, που οδήγησε στην ίδρυση του Εθνικού Δρυμού Ολύμπου, δεν ήταν μόνο η φυσική του ποικιλότητα. Η Πολιτεία χρησιμοποίησε τότε το καθεστώς του εθνικού δρυμού στον Ολυμπο, αλλά και στον Παρνασσό λίγο αργότερα, για να εκφράσει και την αναγκαιότητα του σεβασμού, που πρέπει να επιδεικνύεται σε ένα φυσικό χώρο, ο οποίος σχετίζεται στενά με την αρχαία, αλλά και με τη νεώτερη ελληνική ιστορία. Ετσι, η έννοια της προστασίας της φύσης, καθώς και οι θεσμικές της εκφράσεις (εθνικοί δρυμοί, αισθητικά δάση, κ.ά.) από την πρώτη εμφάνισή τους στη χώρα μας εστιάζονται στην προστασία του φυσικού πλούτου αλλά και στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης ή μυθολογίας. Με άλλα λόγια, το φυσικό, επιβλητικό τοπίο του Ολύμπου είναι απαραίτητο να διατηρηθεί για να λειτουργεί ως το φυσικό σκηνικό, το οποίο θα μας αναγάγει σε χρόνους παρελθόντος. Οσον αφορά τα δάση, ζώα και φυτά, θεωρούνται εκ τεκμηρίου ανεξάντλητος φυσικός πόρος, ο οποίος το μόνο πρόβλημα που αντιμετωπίζει, είναι οι πρωτογενείς δραστηριότητες του ανθρώπου (γεωργία, κτηνοτροφία κ.ά.).

Τουριστική ανάπτυξη

Ταυτόχρονα με την ίδρυση του δρυμού απαγορεύεται η βόσκηση, η υλοτομία και το κυνήγι μέσα στα όρια του πυρήνα. Η μέχρι τότε πίεση ήταν πραγματικά έντονη, χιλιάδες κυβικά μέτρα ξυλείας κοβόταν από τα δάση, ενώ στις πλαγιές ο αριθμός των κασικιών και προβάτων ξεπερνούσε τις 25.000 ζώα. Από την άλλη, όμως, δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι αυτές οι δραστηριότητες επί χιλιάδες χρόνια συμβίωναν με το πλούσιο φυσικό περιβάλλον.

Τις απαγορεύσεις δεν ακολούθησε καμία άλλη μορφή διαχείρισης ή παρακολούθησης. Αντιθέτως, κάτω από την έντονη πίεση του πρόσφα-

Συνέχεια στην 21η σελίδα

Παρδαλοτσικλητάρη (πάνω) και Νανόμπουφος (κάτω) στον Ολυμπο (Φωτ.: Γρ. Τσούνης).

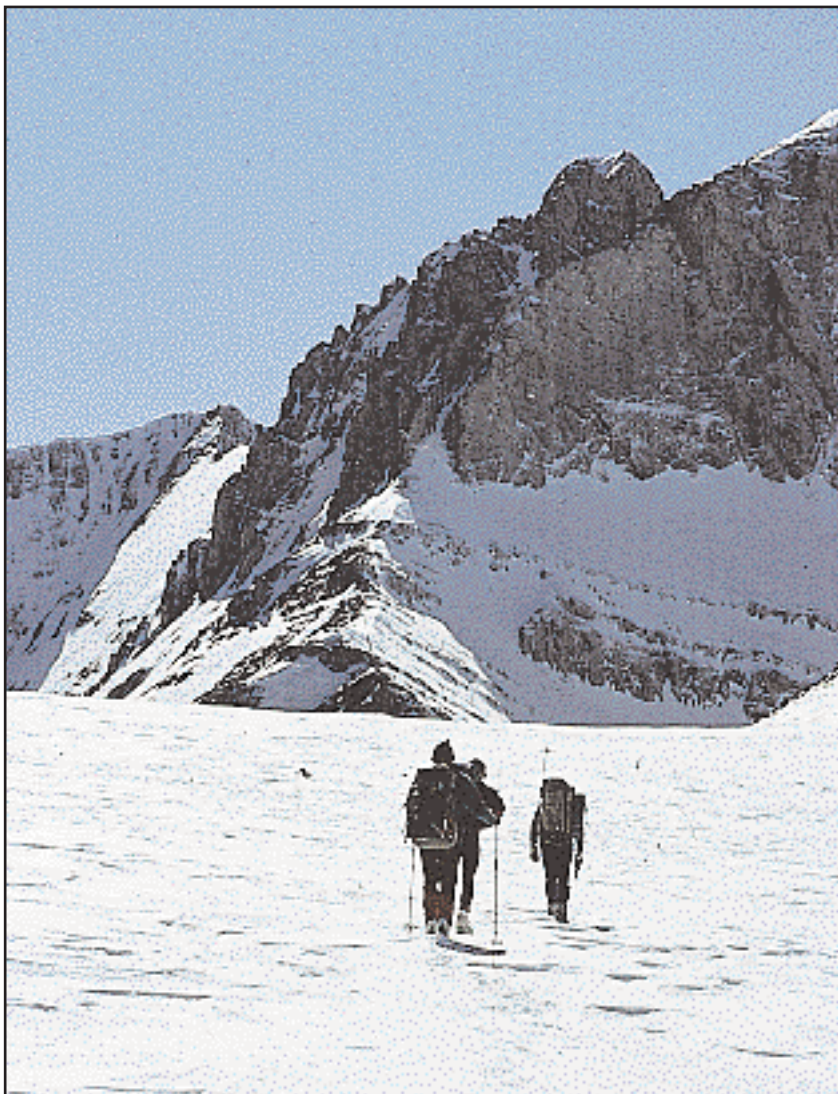
Πύρρουλας ταΐζει τα μικρά στη φωλιά τους (Φωτ. :Γρ. Τσούνης).

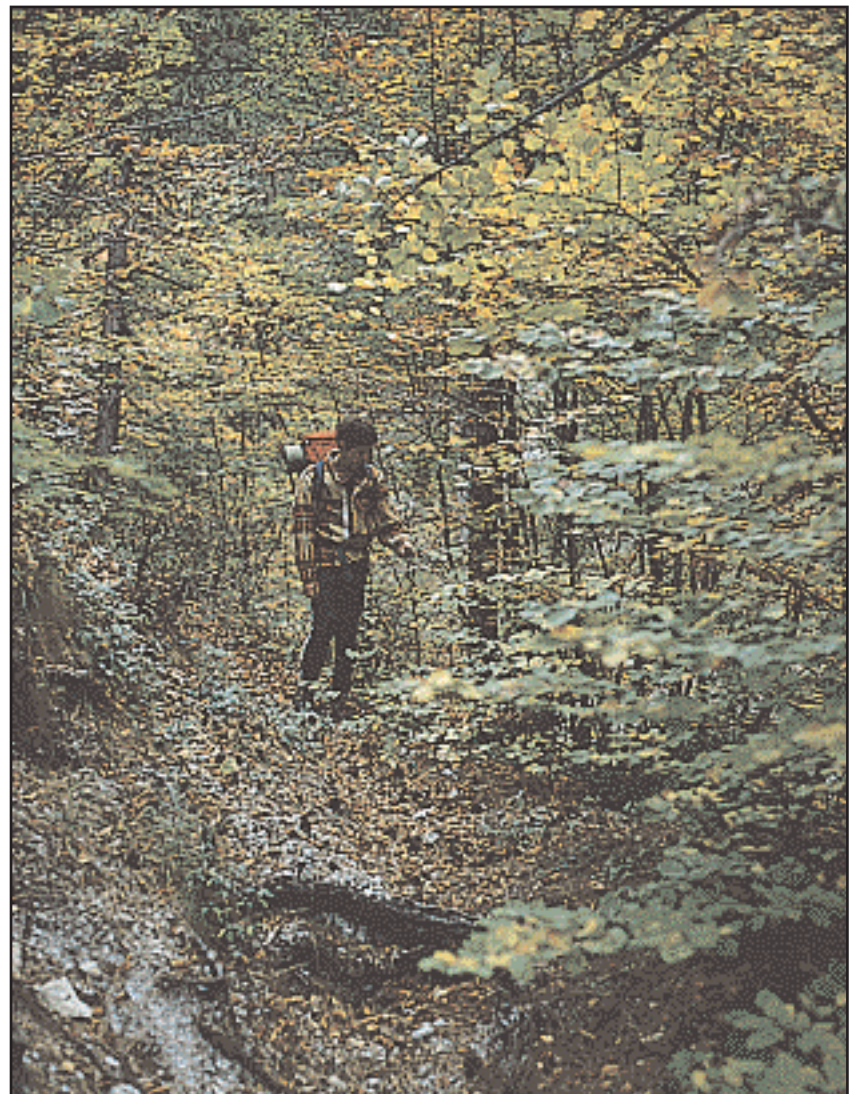
Αγριόγατα (αριστερά) και αγριόγιδα (δεξιά) στο Εθνικό Δρυμό Ολύμπου (Φωτογραφίες: Τρ. Αδαμακόπουλος).

Οι κορυφές του Ολύμπου από το ρέμα Ξερολάκι (Φωτ.: Μ. Μαλακού).

Ορειβάτες στο χιονισμένο Ολυμπο (Φωτ.: Π. Ματσούκα).

Πεζοπορία στη δασωμένη καρδιά του Ολύμπου (Φωτ.: Τρ. Αδαμακόπουλος).

Αγριογούρουνο (αριστερά) και λύκος (δεξιά) στο δρυμό Ολύμπου (Φωτ.: Τρ. Αδαμακόπουλος).

Αλεπού στο χιονισμένο Ολυμπο

Συνέχεια από την 18η σελίδα

τα αναπτυσσόμενου τουρισμού οι έννοιες αυτές άρχισαν να διαστρεβλώνονται. Σήμερα η τουριστική ανάπτυξη παρουσιάζεται ως η μόνη συμβατή λύση με την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και ως ο βασικός στόχος της διαχείρισης. Τα έργα και οι αποφάσεις που αφορούν το δρυμό Ολύμπου σχετίζονται με τη διευκόλυνση της πρόσβασης και καλοπέρασης των τουριστών. Ετσι προτάσεις όπως τηλεφερίκ μέχρι τις κορυφές, χιονοδρομικά κέντρα, νέοι δρόμοι κ.ά. καθαγιαζονται γιατί αφορούν «την ανάπτυξη αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος»! Αγνοείται δηλαδή εσκεμμένα το γεγονός, ότι η αλλοίωση και καταστροφή του χώρου προέρχεται από την υπέρβαση των ορίων και της φέρουσας ικανότητάς του για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα και όχι αναγκαστικά από αυτή καθαυτή τη δραστηριότητα.

Αναγκαιότητα προστασίας

Όμως, ποιος ασχολείται με το όριο των δραστηριοτήτων, πόσοι επισκέπτες μπορούν να είναι πάνω στο βουνό, χωρίς να προκαλείται υποβάθμιση, πόσοι δρόμοι μπο-

ρούν να γίνουν χωρίς να αλλιώσουν το τοπίο, τι επιπτώσεις έχει η απαγόρευση της κτηνοτροφίας στα διάφορα είδη φυτών; Τέλος, ποιος μπορεί να αντισταθεί στην κινητή τηλεφωνία που επιλέγει να κατασκευάσει τις κεραίες της και να διοχετεύσει ρεύμα τάσης 20 χιλιάδων βολτ στη δασωμένη καρδιά του εθνικού δρυμού; Κανείς, γιατί ποτέ δεν υπήρξε ένας διαχειριστικός φορέας που να ασχολείται ειδικά με το δρυμό.

Η προστασία του Ολύμπου μέχρι σήμερα στηρίχθηκε μόνο στην αίσθηση χρέους και στην αγάπη κάποιων πολιτών, καθώς και κάποιων αβοήθητων μαχητών δασολόγων της Διεύθυνσης Δασών Πιερίας.

Το 1938 η ελληνική πολιτεία, κάτω από πολύ δύσκολες ιστορικές και οικονομικές συνθήκες, είχε το σθένος να κατοχυρώσει νομικά το σεβασμό προς αυτό το χώρο μέσω του καθεστώτος του εθνικού δρυμού. Σήμερα, 57 χρόνια μετά, η ελληνική πολιτεία όχι μόνο δεν έχει προσθέσει τίποτα στην προσπάθεια προστασίας και διατήρησης του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον του Ολύμπου, αλλά έχει ξεχάσει ακόμα και τον πρωταρχικό στόχο διατήρησης έστω και της ιστορικής μνήμης αυτού του χώρου.

Στο βουνό των Μουσών

Ο δρυμός με κεφαλονίτικο έλατο και σπάνια φυτά είναι η ασπίδα στον πλήρη αφανισμό του Παρνασσού

Του Πέτρου Μπρούσαλη

Αντιπροέδρου Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης

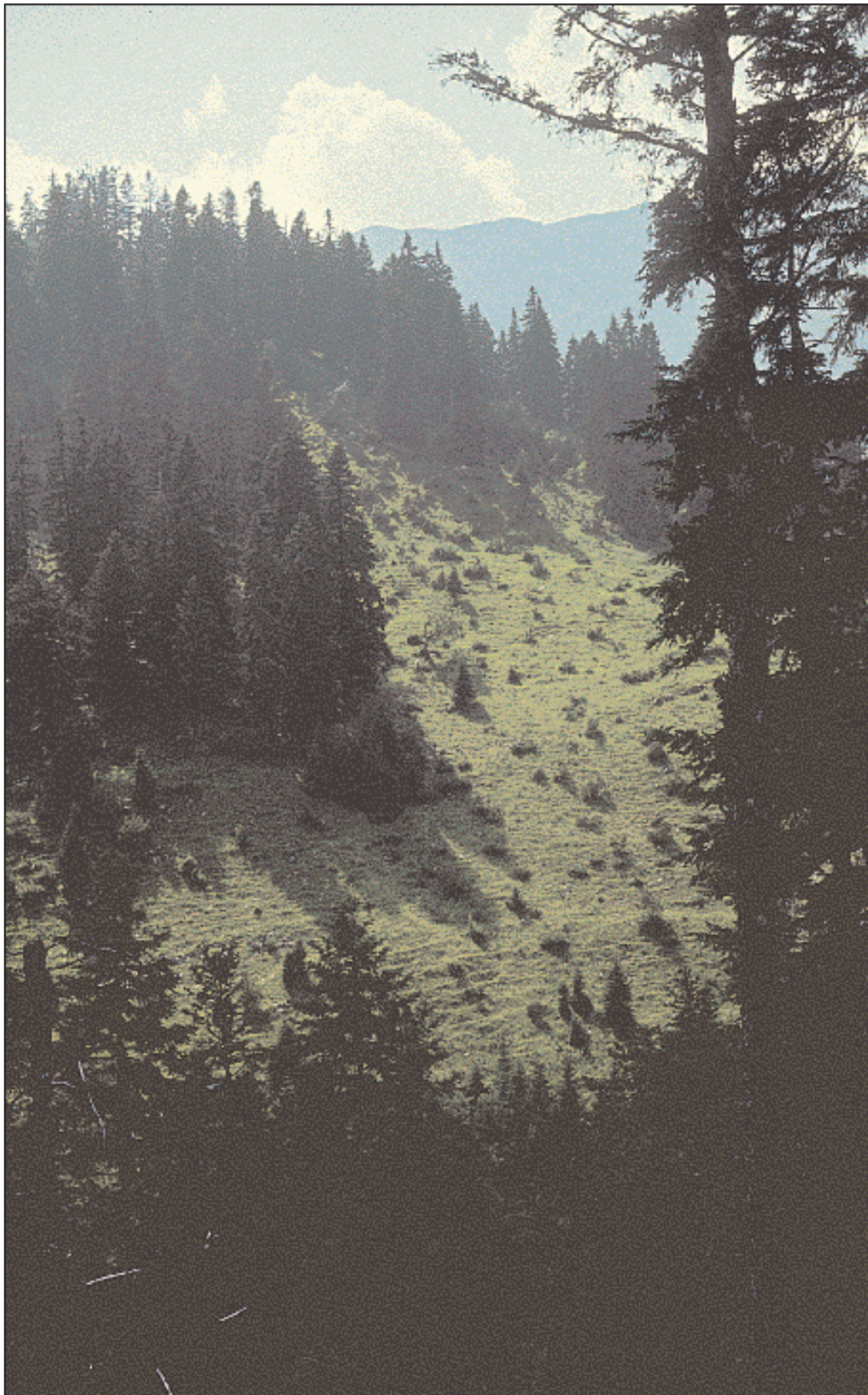
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ Δρυμός Παρνασσού, μαζί με τον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου, είναι οι πρώτοι για τους οποίους χρησιμοποιήθηκε το καθεστώς του εθνικού δρυμού στη χώρα μας, το 1938. Σε μια εποχή όπου η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος ήταν πρωτάκουστη, η επιλογή τους υπήρξε κατόρθωμα της επιμονής ορισμένων ανθρώπων που έβλεπαν μακριά.

Ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού καλύπτει ένα μικρό τμήμα του βουνού. Έχει έκταση 36.000 στρέμματα και είναι ένας από τους σχετικά μικρούς δρυμούς μας. Στο μεγαλύτερο του μέρος, καλύπτεται από πυκνό δάσος κεφαλονίτικου έλατου. Το έλατο αυτό είναι ενδημικό στον ελλαδικό χώρο και το όνομα κεφαλονίτικο οφείλεται στο ότι οι Ευρωπαίοι βοτανολόγοι το ανακάλυψαν για πρώτη φορά στον Αίνο της Κεφαλληνίας, στις αρχές του περασμένου αιώνα. Παρ' όλο ότι φυτρώνουν κυρίως σε βραχώδες υπόβαθρο, τα έλατα του Παρνασσού καταφέρνουν να σχηματίζουν επιβλητικά δάση που αποτελούν καταφύγιο για πολλά είδη της ελληνικής πανίδας και χλωρίδας. Σε πολλά μέρη του δρυμού, υπάρχουν δασύλλια από διάφορα είδη Αρκεύθου, όπως το «μηλόκεδρο», η «τίζα» και τα κοινά «κέδρα» που στην πραγματικότητα είναι δέντρα τελείως διαφορετικά από τους κέδρους, όπως αυτά του Λιβάνου. Μέσα σ' αυτά τα δασικά συγκροτήματα, μπορεί κανείς να συναντήσει, μεμονωμένα, διάφορα άλλα είδη δέντρων και θάμνων, όπως αγριοκορομηλιές, σορβιές, κράταιγους, κ.ά.

Σπάνια φυτά

Ολος ο δρυμός και ιδιαίτερα οι ψηλότερες κορυφές του Παρνασσού, φιλοξενούν σημαντικό πλούτο από σπάνια φυτά. Το πιο ενδιαφέρον είναι ασφαλώς η Παιωνία του Παρνασσού. Τα λουλούδια τους εντυπωσιάζουν με το μέγεθός τους (όσο ένα φλυτζάνι τσαγιού) καθώς και με το ασυνήθιστο μαυροκόκκινο χρώμα τους. Φυτρώνουν σε ελάχιστα σημεία, σε πολύ μικρούς αριθμούς και σήμερα, με την οικοπεδοποίηση και τις άλλες δραστηριότητες κινδυνεύ-

Μέσα στον δρυμό δεν υπάρχουν ευκολίες για παραμονή. Οι επισκέπτες μπορούν να ξεπληρωθούν στα ξενοδοχεία της **Αράχωβας** ή των **Δελφών**. Επίσης, στο μικρό ορειβατικό καταφύγιο που βρίσκεται στη θέση «**Σαφαντάρι**» (1.900 μ. - 28 κλίνες). Πληροφορίες: «**Ορειβατικός Σύνδεσμος Αθηνών**» (τηλ. 01-3212429). **Δασορχείο Αμφισσας** (τηλ. 0265-28268).

Κεφαλονίτικα έλατα στον Παρνασσό. (Φωτ. Π. Μπρούσαλης).

Fritillaria graeca. Μία από τις ωραιότερες ελληνικές Φριτιλλάριες. (Φωτ. Π. Μπρούσαλης).

Paeonia parnassica. Η μαυροκόκκινη Παιωνία του Παρνασσού. (Φωτ. Π. Μπρούσαλης).

ουν να εξαφανισθούν ολοσχερώς. Ο δρυμός και οι τριγύρω περιοχές έχουν ακόμα να δείξουν πολλά άλλα ενδιαφέροντα είδη όπως το μεγάλο κόκκινο κρίνο (*Ilium calchedonicum*) και την ελληνική φριτιλλάρια (*fritillaria graeca*) καθώς και σειρά ολόκληρη από ενδημικά είδη που, χαρακτηριστικά, έχουν το επίθετο *parnassicum*. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η περσική Μορίνα, ένα ψηλό αγκαθωτό φυτό με λουλούδια που μυρίζουν σαν λεμόνι και το οποίο φθάνει έως την Ελλάδα από τα μακρινά Ιμαλάια. Υπάρχουν ακόμα διάφορα είδη Κρόκων και Κολχικών και πολλά ορχιδεοειδή.

Η πανίδα του δρυμού έχει πολλά από τα ζώα του ελληνικού χώρου, όπως αλεπούδες, ασβούς, κουνάβια, λαγούς και αρκετούς σκίουρους. Τους τελευταίους μπορεί κανείς να τους δει σχετικά εύκολα την ώρα που ανεβοκατεβαίνουν στους κορμούς των ελάτων.

Το τσακάλι, που ήταν άλλοτε άφθονο, έχει αραιώσει πολύ και ο λύκος είναι αμφίβολο αν κάποια βαρυχειμωνιά αποφασίσει να κατέβει από την Πίνδο. Όπως και σε άλλους βιοτόπους της Ελλάδας, τα πουλιά έχουν μειωθεί κατά δραματικό τρόπο. Είναι πολύ σπάνιο σήμερα να δει κανείς τους αετούς και τα όρνια που άλλοτε πετούσαν επί ώρες πάνω από τους βράχους των Δελφών και των ψηλών κορυφών. Πέρδικες, αγριοπερίστερα, δρυοκολάπτες και άλλα πουλιά του βουνού και του δάσους έχουν μειώσει σημαντικά τις εμφανίσεις τους, θύματα όχι μόνο του κυ-

νηγιού αλλά και της γενικής υποβάθμισης των οικοτόπων τους.

Ο δρυμός παρουσιάζει ενδιαφέροντες γεωλογικούς σχηματισμούς, ιδιαίτερα με τις μεγάλες δολίνες και καταβόθρες, όπως τον Εφτάστομο, καθώς και με το ιστορικό σπήλαιο Κορύκειο Αντρο που βρίσκεται στις νότιες παρυφές του.

Υποβάθμιση

Σήμερα, στις ψηλότερες πλαγιές του Παρνασσού λειτουργούν τα μεγαλύτερα χιονοδρομικά κέντρα στην Ελλάδα. Αυτό δημιούργησε την έντονη χειμερινή τουριστική κίνηση που έχει αναβαθμίσει σημαντικά την Αράχωβα και γενικά τις τριγύρω πόλεις και τα χωριά. Τα οικονομικά οφέλη είναι μεγάλα αλλά σημειώθηκε και πολύ σοβαρή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Χτίστηκαν ανεξέλεγκτα βίλες, ταβέρνες και ψησταριές σε κάθε γωνιά του βουνού και η οικοπεδοποίηση συνεχίζεται προς όλες τις κατευθύνσεις.

Η απουσία κάθε περιβαλλοντικού σχεδιασμού είναι και εδώ ολοφάνερη. Ακούσθηκαν και ιδέες για τον αποχαρακτηρισμό και την κατάργηση του εθνικού δρυμού, προφανώς για να ανοιχθεί ο δρόμος στην πλήρη αστικοποίηση του βουνού. Αυτό θα ήταν μεγάλο λάθος γιατί ο δρυμός, έστω και με τις σημερινές του ατέλειες, αποτελεί ένα μικρό φραγμό στον πλήρη αφανισμό του Παρνασσού, ενός βουνού που με την ιστορία του και τη φήμη του ανταγωνίζεται τα μεγάλα ονόματα των Αλπεων, των Άνδεων και των Ιμαλαίων.

Morina persica. Ένα φυτό των Ιμαλαίων που φθάνει μέχρι τα βουνά μας. (Φωτ. Π. Μπρούσαλης).

Αρχαίες μεταλλευτικές εγκαταστάσεις στη Σούριζα (Φωτ. Σ. Ιατρού).

Ο πλούτος της Λαυρεωτικής

Η φυσική ομορφιά και το ανεξάντλητο σε μεταλλεύματα και ορυκτά υπέδαφος του δρυμού Σουνίου

Τμήμα του πυρήνα του δρυμού Σουνίου. Στο βάθος ο νάος του Ποσειδώνα. (Φωτ. Σ. Ιατρού).

Του Σταύρου Ιατρού

ΣΤΟ ΝΟΤΙΟ τμήμα της Αττικής, σε επαφή με τον αρχαιολογικό χώρο του Σουνίου, βρίσκεται ο Εθνικός Δρυμός Σουνίου. Λόγω της μικρής έκτασης του πυρήνα του (4.921 στρέμματα), ο δρυμός (συνολική έκταση 36.630 στρ.) ιδρύθηκε με νομοθετικό διάταγμα το 1971, ενώ τα όρια του πυρήνα καθορίστηκαν με προεδρικό διάταγμα το 1979.

Η χλωρίδα και η πανίδα της περιοχής είναι τυπική μεσογειακή. Αποτελείται κυρίως από δάση χαλεπίου πεύκης, μικρούς φρυγανότοπους, θύλακες αειφύλλων πλατυφύλλων, βοσκοτόπους και γεωργικές καλλιέργειες, μέσα στις οποίες ενδημούν λαγοί, αλεπούδες και ερπετά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η ορνιθοπανίδα της περιοχής, διότι το Σούνιο είναι βασικό πέρασμα πουλιών κατά τις πε-

Στο δρυμό δεν υπάρχει καμιά υποδομή, πλην του ασφαλτοστρωμένου δρόμου που τον διασχίζει. Αρχίζει από το χωριό **Αγ. Κωνσταντίνος** (Καμάριζα) και φθάνει ως την άλλη άκρη του δρυμού, στα **Λεγραινά. Δασογείο Λαυρίου** (τηλ. 0292-25243/23100).

ριόδους της μετανάστευσης. Η ύπαρξη ενός ενδημικού φυτού (Κενταύρια Λαυρεωτική) δεν αρκεί για να αποκτήσει το Σούνιο χαρακτηριστικά εθνικού δρυμού. Αν λάβουμε υπόψη και την έντονη ανθρώπινη παρουσία (4.000 στρ. βοσκότοπος, 11.000 στρ. αγροτική καλλιέργεια, 5.000 στρ. εργοστάσιο Ε.Β.Ο. και οικισμοί), που εκδηλώνεται περιστασιακά με έντονα αρνητικό τρόπο (αυθαίρετα - καταπατήσεις), τότε δημιουργούνται ερωτήματα για την ανάγκη κήρυξης του σε εθνικό δρυμό.

Μεταλλεία

Και όμως, ο χώρος του Σουνίου παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον, που τον κάνει μοναδικό στον κόσμο. Στο υπέδαφος του (και της ευρύτερης περιοχής της Λαυρεωτικής), υπάρχει εκπληκτική ποικιλία μεταλλευμάτων και ορυκτών (περίπου 260 είδη), με αποτέλεσμα να θεωρείται το «Ελδorado» της Ορυκτολογίας. Ορισμένα από αυτά (γαληνίτης, κερουσίτης) περιέχουν άργυρο και μόλυβδο, σε εκμεταλλεύσιμες ποσότητες.

Τα μεταλλεύματα της Λαυρεωτικής, γνωστά από το 3000 π.Χ., αποτέλεσαν το κίνητρο για μια εντατική προσπάθεια εξόρυξης και εκμετάλλευσης που κορυφώθηκε κατά τους κλασικούς χρόνους (5ο και 6ο αι. π.Χ.). Η εκμετάλλευσή τους συνεχίστηκε έως τον 6ο αι. μ.Χ., αλλά διακόπηκε στους Βυζαντινούς χρόνους και στην τουρκοκρατία. Τα μεταλλεία του Λαυρίου επαναικονομήθηκαν το 1864 και ο βίος τους, στους νεώτερους χρόνους, έφτασε έως το 1987.

Υπολείμματα αυτής της μακράιωνης εκμετάλλευσης υπάρχουν διάσπαρτα σ' όλη την περιοχή του δρυμού και του χαρίζουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του. Αρχαίες και νεώτερες υπόγειες στοές και μεταλλευτικά φρέατα, βιομηχανικοί χώροι επεξεργασίας και καθαρισμού του μεταλλεύματος (αληθινά τεχνικά επιτεύγματα), πλυντήρια μεταλλεύματος, δεξαμενές ύδατος και υδραυλικά έργα, καμίγια τήξεως, οικισμοί αρχαίοι και νεώτεροι, νεκροταφεία και άλλα μνημεία, εμφανή και σχετικά καλά διατηρημένα δίπλα σε σωρούς εκβολάδων, πλυντιών και σκωριών (που είναι υποπροϊόντα της εκμετάλλευσης) δίνουν την εικόνα μιας «Πομπηίας της Αρχαίας Τεχνολογίας».

Αν στα παραπάνω προστεθούν η ύπαρξη του «Χάους», ενός σπάνιου γεωλογικού μορφώματος (καταβύθιση εδάφους), και η «Σπηλιά του Κίτσου» με δείγματα προϊστορικής ζωής 40.000 χρόνων και ιδιαίτερα ανθρωπολογικά, παλαιοβοτανικά και παλαιοντολογικά χαρακτηριστικά, εύκολα προκύπτει η αναγκαιότητα για προστασία αλλά και ανάδειξη των φυσικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών της περιοχής. Κι όμως, ούτε η «νομική προστασία» ούτε το γεγονός ότι ο δρυμός έχει χαρακτηριστεί «τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» και «ζώνη προστασίας αρχαιοτήτων»

Αγαρδίτης-λα, από τη Λαυρεωτική. (Φωτ.: από το βιβλίο «Τα ορυκτά της Λαυρεωτικής», εκδ. Λαύριο, 1992).

στάθηκαν ικανά να τον προστατέψουν από άνομες επιβουλές.

Καταστροφές

Τα τελευταία χρόνια έγιναν καταστροφές, με κυριότερη την πυρκαγιά του 1985, που αποτέφρωσε μεγάλο μέρος του δρυμού (το δάσος όμως έχει ήδη φυσικά αναγεννηθεί). Ακολουθούν η σημαντική καταστροφή αρχαιολογικών εγκαταστάσεων εξαιτίας της αυθαίρετης δόμησης (Αγριλέζα, Μεγάλα Πεύκα) και της σχεδόν ανεύθυνης στάσης των τοπικών αρχών, που βλέπουν το χώρο ως πόλο οικιστικής ανάπτυξης. Οι καταστροφές έχουν γίνει με την υπογραφή και τη σφραγίδα των πολεοδομικών και αρχαιολογικών υπηρεσιών (συγκρότημα φρέατος Σερπιέρη στην

Καμάριζα, στο κέντρο του οποίου δόθηκε άδεια ανέγερσης οικοδομής, παρά το ότι είναι κηρυγμένο ιστορικό διατηρητέο μνημείο).

Οι οικιστικές πιέσεις είναι ιδιαίτερα έντονες στην περιοχή του δρυμού, όπου επιπλέον βόσκουν κοπάδια αιγοπροβάτων. Κι όμως η προοπτική του χώρου είναι πολυσήμαντη. Με βασική απαίτηση να καθορισθούν αυστηρές χρήσεις γης, ιδιαίτερα για την περιφερειακή ζώνη, με τη βεβαιότητα ότι κανείς δεν θα τολμήσει να μειώσει τα όρια της περιφέρειας και του πυρήνα, όπως έχει επιχειρηθεί, και με τη σιγουριά ότι δεν θα εγερθεί ζήτημα αποχαρκτηρισμού του δρυμού (όπως έχουν «σκεφθεί» οι υπηρεσίες), ο χώρος θα μπορέσει να αποδοθεί σε ένα διαχειριστικό φορέα με στόχο την προστασία και

την ανάδειξή του. Η προστασία και ανάδειξη των μνημείων απαιτεί ένα σχέδιο δράσης που θα περιλαμβάνει αρχαιολογικές ανασκαφές, παρεμβάσεις αναδείξεως, αναπαλαιώσεις, διευθετήσεις, που μπορούν να προσφέρουν μοναδικούς χώρους περιπάτου, αναψυχής και κυρίως φυσικής και πολιτισμικής παιδείας.

Μουσείο αρχαίας τεχνολογίας

Ο Εθνικός Δρυμός Σουνίου, όπως έχει τεκμηριωμένα καταδείξει με σχετικές δημοσιευμένες εργασίες του ο αρχαιολόγος Ευ. Κακαβογιάννης, μπορεί να αποτελέσει ένα μοναδικό σε παγκόσμιο επίπεδο υπαίθριο Μουσείο αρχαίας τεχνολογίας. Η εφαρμογή αυτού του σχεδίου άρχισε με τις συστηματικές αρχαιολογικές ανασκαφές, που πραγματοποίησε ο ίδιος στην περιοχή της Σούριζας κατά το διάστημα 1983-1989, και οι οποίες δημιούργησαν ήδη τον πυρήνα ενός θαυμάσιου αρχαιολογικού χώρου.

Η ανάδειξη και η προστασία των αρχαιοτήτων εξυπηρετεί την ασφάλεια και την ανάδειξη του δρυμού, όπως και η αντίστοιχη του δρυμού υπηρετεί την ασφάλεια των αρχαιοτήτων. Παρά ταύτα, το 1990 ο κ. Κακαβογιάννης μετατέθηκε από τη Λαυρεωτική και το έργο διακόπηκε.

Ο Εθνικός Δρυμός Σουνίου σε 50 χιλιόμετρα μόνο απόσταση από την πρωτεύουσα, μπορεί να αποτελέσει μια όαση ανάσας και πολιτισμού, ένα υπαίθριο μουσείο φυσικής και πολιτιστικής παιδείας. Δεν το χρειάζεται μόνο η ευρύτερη περιοχή της Λαυρεωτικής, που μαστίζεται από την οικονομική κρίση, αλλά και όλη η Αττική και κυρίως η Αθήνα.

Καμένα δέντρα από την πυρκαγιά του 1985 που αποτέφρωσε μεγάλο μέρος του δρυμού (Φωτ. Σ. Ιατρού).

Ανάσα ζωής η Πάρνηθα

Ο δρυμός αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα λόγω της γειννιάσής του με την πολυπληθή πρωτεύουσα

Του **Γιώργου Ντούρου**

Δασολόγος

Η ΠΑΡΝΗΘΑ είναι το ψηλότερο βουνό της Αττικής και τη διαχωρίζει από τη Βοιωτία (Καραμπόλα 1.413 μ.). Απέχει 40 χλμ. μόνο από το κέντρο της Αθήνας και ο κύριος όγκος της καταλαμβάνει έκταση 300.000 στρεμμάτων. Είναι διασωμένο βουνό με ενδιαφέρουσα χλωρίδα και πανίδα, αξιόλογους γεωλογικούς σχηματισμούς, και περιορισμένες ανθρωπίνες επεμβάσεις. Για τους λόγους αυτούς το 1961, η Πάρνηθα κηρύχθηκε Εθνικός Δρυμός. Ο πυρήνας περιλαμβάνει την περιοχή των ψηλότερων κορυφών και του ελατοδάσους (38.000 στρεμ.) και περιβάλλεται από μια περιφερειακή ζώνη 160.000 στρεμμάτων (από το Μενίδι έως την Αυλώνα και από το Κρουνέρι και τις Αφίδνες έως το οροπέδιο των Σκούρτων). Από την περιοχή των ψηλότερων κορυφών ξεκινούν προς όλες τις κατευθύνσεις, βαθιά ρέματα με χειμαρρώδη εποχιακή ροή, δημιουργώντας έντονο εδαφικό ανάγλυφο. Ορισμένα από αυτά εμφανίζουν απόκρημνα πρανή και βραχώδεις ορθοπλαγιές.

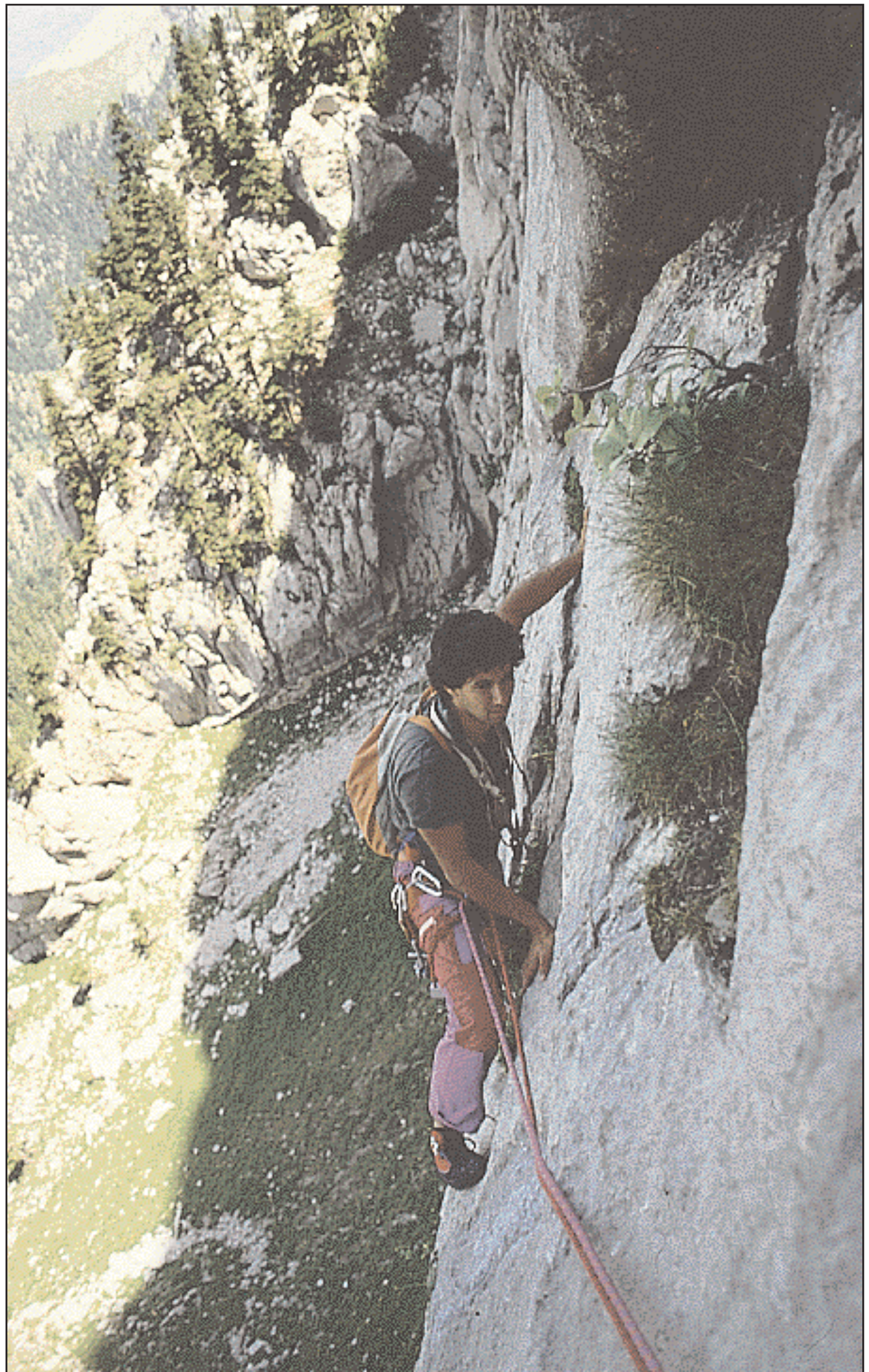
Η δασική βλάστηση της Πάρνηθας εμφανίζεται σε δύο διακεκριμένες ζώνες. Τη ζώνη της κεφαλληνιακής ελάτης στα ψηλότερα σημεία (από 600 - 800 και πάνω), που συνοδεύεται από διάσπαρτα άτομα χνοώδους και πλατυφύλλου δρυός, αρκεύθους, αριές, οστρίες, φράξους, κορομηλιές και άλλους θάμνους ψυχρότερης μεσογειακής βλαστήσεως

Συνέχεια στην 28η σελίδα

Μέσα στον δρυμό λειτουργούν δύο ορειβατικά καταφύγια. Το **Μπάφι**, στα 1.115 μ., κάτω από την κορυφή **Ορνιο** (πληροφορίες: **Ορειβατικός Σύνδεσμος Αθηνών - τηλ. 01-2469050**). Το καταφύγιο «**Φλαμπούρι**» του **Ορειβατικού Συνδέσμου Αχαρνών** (Μενιδίου) (**τηλ. 01-2461528**). **Δασαρχείο Πάρνηθας: τηλ. 01-2440003-5.**

Συντενίσκος ίριδα. Από τα κυριότερα και σπάνια φυτά της ελληνικής χλωρίδας. (Φωτ. Γ. Ντούρος)

Αναρρίχηση στην Πάρνηθα. (Φωτ. Τρ. Αδαμακόπουλος)

Νεογέννητο αλεπουδάκι στην Πάρνηθα. (Φωτ. Τρ. Αδαμακόπουλος)

Σκίουρος στο δρυμό της Πάρνηθας. (Φωτ. Γρ. Τσούνης)

Συνέχεια από την 26η σελίδα

καθώς και λεύκες, πλατάνια και ιτιές στις υγρές θέσεις και τα ρέματα. Τη ζώνη της χαλεπίου πεύκης και των αειφύλλων πλατυφύλλων με τη γνωστή σύνθεση (πουρνάρι, φιλύκι, κουμαριά, αριά, σπάρτο, ρέικι, σχοίνο, χρυσόξυλο, μυρτιά, κουτσουπιά κ.ά.

818 φυτά

Η χλωρίδα της Πάρνηθας είναι από τις πλουσιότερες της χώρας μας. Έχουν καταγραφεί 818 είδη φυτών, δηλαδή το 1/6 περίπου του συνολικού αριθμού των φυτών της Ελλάδος. Αρκετά από αυτά είναι ενδημικά των βουνών της Νοτίου Ελλάδος. Περί τα τριάντα είδη θεωρούνται σπάνια και απειλούμενα με εξαφάνιση. Ορισμένα από αυτά έχουν ιδιαίτερα εντυπωσιακή εμφάνιση: η άσπρη παιόνια, ο κόκκινος κρίνος, η κόκκινη τουλίπα, η κίτρινη τουλίπα, η βοιωτική τουλίπα και η συντενίσιος ίριδα.

Η πανίδα της περιοχής περιλαμβάνει σήμερα 6 μεγάλα θηλαστικά (ελάφι, τσακάλι, αλεπού, ασβός, λαγός, κουνάβι), 16 μικρότερα θηλαστικά, κυρίως νυκτόβια τρωκτικά, χειρόποδα, εντομοφάγα, 14 είδη ερπετών και 120 περίπου είδη πτηνών (τα περισσότερα φωλιάζουν στην περιοχή και αρκετά είναι αρπακτικά). Πολύ σημαντική είναι η παρουσία ενός, μοναδικού πλέον για την Ελλάδα, πληθυσμού ελαφιών. Είναι εξαιρετικό ότι παλαιότερα υπήρχαν στην Πάρνηθα αρκούδες, αγριογούρουνα, ρήσοι, λύκοι, ζαρκάδια και αγριόγατοι τα οποία εξαφανίστηκαν.

Λόγω της ασβεστολιθικής δομής του βουνού, στην Πάρνηθα υπάρχουν είκοσι σπήλαια και βάραθρα. Πολύ γνωστό είναι το σπήλαιο του Πανός ή Λιχνοσπηλιά. Υπάρχουν επίσης 50 περίπου φυσικές πηγές συνεχούς ροής. Στη βόρεια πλευρά υπάρχουν πολλά καρστικά βυθίσματα (κλειστές εδαφικές λεκάνες) με μεγάλη υδρολογική σημασία για τον εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων με καθαρό νερό.

Η Πάρνηθα μαζί με τα άλλα βουνά της δυτικής Αττικής αποτελούσε κατά την αρχαιότητα φυσικό εμπόδιο

Αιώνιο φιλύκι. Είδος συγγενικό της ελιάς. Η διάμετρος του κορμού ξεπερνάει το ένα μέτρο. Προτάθηκε να κηρυχθεί μνημείο της φύσης. (Φωτ. Γ. Ντούρος)

στις από Βορράν επιθέσεις. Οι λίγες προσβάσεις προς τη Βοιωτία ελέγχονταν με ειδικά φρούρια και πύργους που είχαν οπτική επαφή μεταξύ τους και από τα οποία μπορούσαν να μεταδοθούν πληροφορίες με φωτεινά σήματα. Για παράδειγμα, το φρούριο της Φυλής, μεγάλο μέρος του οποίου σώζεται μέχρι σήμερα, ήλεγχε μια κύρια πρόσβαση προς τη Βοιωτία. Από το φρούριο αυτό εξόρμησε ο Θρασύβουλος το 403 π. Χ. και κατέλυσε την τυραννία των τριάκοντα. Ανάλογη λειτουργία είχε το φρούριο της Δεκέλειας και άλλοι πύργοι, ερείπια των οποίων σώζονται έως σήμερα. Στο δάσος Τατοίου σώζεται ένας μεσαιωνικός πύργος στη θέση παλαιόπυργος. Στη Δεκέλεια βρέθηκε ο τάφος του αρχαίου τραγικού ποιητή Σοφοκλή. Στην ψηλότερη κορυφή της Πάρνηθας λατρευόταν ο Παρνήθιος Ζεύς. Στην κορυφή Αρμα λατρευόταν ο Σημαλίων Δίας και στη Λιχνοσπηλιά ο Πάνας και οι Νύμφες.

Αξιόλογα βυζαντινά μνημεία είναι η Μονή Κλειστών, στο ομώνυμο φαράγγι, με το χιλιόχρονο καθολικό της και η εκκλησία του Αγ. Νικολάου στα ανατολικά του οικισμού Θρακομακεδόνων.

Κίνδυνοι

Λόγω της γειννιάσης του με την πολυπληθή πρωτεύουσα, ο Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα. Οι πυρκαγιές που εκδηλώνονται τόσο συχνά στα γύρω από το δρυμό πευκοδάση, αποτελούν μόνιμο κίνδυνο ολοκληρωτικής καταστροφής του. Σήμερα, η Πολιτεία καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες, υπάρχει αξιόλογος εξοπλισμός και δαπανώνται σημαντικά ποσά, προκειμένου να αποτραπεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Πλήθος από διεκδικήσεις κυριότητας στην περιφερειακή ζώνη, αλλά και στον πυρήνα, δυσκολεύουν τη σωστή διαχείριση. Η οροθέτηση του δρυμού έγινε με βάση τα όρια ιδιοκτησιών, κατά την ίδρυσή του, ώστε να περιλαμβάνονται σ' αυτόν δημόσιες εκτάσεις. Ετσι έμειναν εκτός του πυρήνα οικολογικά αξιόλογες περιοχές όπως η βόρεια πλευρά του βουνού με τα μεγάλα λιβάδια του Λοιμικού, της Σαλονίκης και του Αγ. Νικολάου, καθώς και η λεκάνη του ρέματος της Μονής Κλειστών με το γνωστό φαράγγι. Επιβάλλεται να γίνουν οι απαιτούμενες απαλλοτριώσεις ώστε να περιληφθούν στον πυρήνα και αυτές οι περιοχές.

Φλοιοφάγα έντομα, τα τελευταία χρόνια, προκαλούν την ξήρανση του ελατοδάσους. Κωνοφάγα και σποροφάγα έντομα περιορίζουν δραματικά τη φυτρωτικότητα των σπόρων και τη φυσική αναγέννηση του δάσους. Τα φαινόμενα αυτά εμφανίζονται σε περιόδους παρατεταμένης ξηρασίας. Το αβαθές του εδάφους, η υπερβόσκηση και αλόγιστες υλοτομίες κατά το παρελθόν, είναι τα βα-

θύτερα αίτια της ξήρανσης του ελατοδάσους. Η φυσική αναγέννηση σήμερα δεν είναι επαρκής και χρειάζεται υποβοήθηση με αναδάσώσεις.

Παρά την απαγόρευση του κυνηγιού στον πυρήνα και σε μία ευρεία περιβάλλουσα περιοχή, συνολικά 160.000 στρεμμάτων, που απτοελεί «μόνιμο καταφύγιο αγρίων ζώων», τα κρούσματα λαθροθηρίας δεν λείπουν και ο πληθυσμός του ελαφιού βρίσκεται σε κίνδυνο. Δεν λείπουν ακόμα οι πιέσεις για λατομεία, μεταλλεία, χωματερές σε περιφερειακά σημεία. Η αναψυχή, τόσο αναγκαία για τους κατοίκους της Αθήνας, είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να προκαλέσει υποβάθμιση αν δεν οργανωθεί σωστά. Οι στρατιωτικές τηλεπικοινωνιακές εγκαταστάσεις στις ψηλότερες κορυφές καθώς και οι κεραιές των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών, αναπόφευκτες άλλωστε, αλλιώνουν το τοπίο και αποστερούν από τους επισκέπτες την πανοραμική θέα. Το καζίνο, που εγκαταστάθηκε προ της ιδρύσεως του δρυμού, οι αθλητικές εγκαταστάσεις του ΣΕΓΑΣ, η βίλα του Παπαδόπουλου που πρόσφατα παραχωρήθηκε στον δήμο Αχαρνών για κατασκηνώσεις και οι κατασκηνώσεις στο Παλαιοχώρι είναι λειτουργίες ασύμβατες με τους σκοπούς ενός δρυμού.

Η οικολογική σπουδαιότητα και η φυσική ομορφιά της Πάρνηθας μπορεί να υστερεί σε σχέση με άλλες παρόμοιες περιοχές της χώρας. Λόγω, όμως, της γειννιάσης με την πρωτεύουσα των τεσσάρων εκατομμυρίων έχει μεγάλη αξία για την οικολογική ισορροπία της Αττικής και την αναψυχή των κατοίκων. Γι' αυτό είναι ανάγκη να υπάρξει συνεργασία πολλών φορέων και ειδικών ώστε να καθιερωθεί μια διαχείριση πιο οικολογική και απαλλαγμένη από τις σημερινές επιβαρύνσεις και ασύμβατες λειτουργίες.

Αλαταριά. Εικόνα άλλης εποχής, όταν στην Πάρνηθα έβοσκαν χιλιάδες αιγοπρόβατα. Σε τέτοιες πέτρες έσπαζαν οι βοσκοί το αλάτι, για να «αρμυρίσουν» τα ζώα. (Φωτ. Γ. Ντούρος)

Φαράγγι της Σαμαριάς

Ο κρητικός αίγαγρος, γύπες, αετοί και σπάνια είδη φυτών συμπληρώνουν το επιβλητικό τοπίο

Του **Γιώργου Κατσαδωράκη**

Βιολόγος, Δρος Οικολογίας

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ Δρυμός Λευκών Ορέων (Σαμαριάς) ιδρύθηκε το 1962, έχει έκταση 48.500 στρέμματα και αποτελείται κυρίως από ένα εντυπωσιακό βαθύ φαράγγι που σχίζει την κεντρική περιοχή των νότιων κλιτύων των Λευκών Ορέων της Κρήτης. Το μεγαλύτερο υψόμετρο μέσα στο Δρυμό είναι στα 2133 (κορυφή Μελινταού) και το χαμηλότερο στην έξοδο του φαραγγιού σχεδόν στο επίπεδο της θάλασσας, ενώ η βόρεια είσοδος του φαραγγιού στη θέση Ξυλόσκαλο βρίσκεται στα 1260 μ. Το γεωλογικό υπόστρωμα αποτελείται κυρίως από ασβεστόλιθους. Το φαράγγι σχηματίστηκε κατά μήκος ενός γεωλογικού ρήγματος με τη διαβρωτική δράση του νερού και σε συνδυασμό με μεταγενέστερη κατακόρυφη ανύψωση της περιοχής.

Η τυπική μεσογειακή του βλάστηση φέρει έντονα σημάδια της πολύχρονης επίδρασης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, αλλά και φανερές τάσεις αποκατάστασης τα τελευταία χρόνια. Στα χαμηλά τμήματα κοντά στη θάλασσα επικρατούν φρύγανα και μακκία με πρινάρια, σχοίνους, χαρουπιές, ρείκια και αγριελιές. Τα κύρια δάση που καλύπτουν τις πλαγιές του φαραγγιού μέχρι ύψος 1.500 μ. είναι μικτά και αμιγή τραχείας Πεύκης και κρητικού Κυπαρισσιού. Στα βαθύτερα σημεία κατά μήκος του χειμάρρου που διαρρέει το φαράγγι φυτρώνουν αγριοπλατάνια και Πικροδάφνες. Πάνω από το δεντροόριο κυριαρχεί φρυγανική βλάστηση. Η πλούσια χλωρίδα (τουλάχιστον 300 είδη) περιλαμβάνει αρκετά ενδημικά φυτά της Κρήτης, πολλά ορχιδεοειδή και άλλα σπάνια φυτά.

Κρητικός Αίγαγρος

Το καύχημα της πανίδας του Δρυμού είναι ο κρητικός αίγαγρος (αγρίμι), ενδημικό είδος ζώου, του οποίου η Σαμαριά και τα γύρω μέρη των Λευκών Ορέων αποτελούν το μόνο ενδιαίτημα στον κόσμο. Ο συνολικός πληθυσμός του είναι άγνωστος, αλλά

Ο επισκέπτης μπορεί να εξασφαλίσει ύπνο και φαγητό στα δύο - τρία μικρά ξενοδοχεία και εστιατόρια που βρίσκονται στο οροπέδιο **Ομαλός**. Λίγο πριν από την είσοδο του **Φαραγγιού** στη θέση **Ξυλόσκαλο** λειτουργεί Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Ο δρυμός είναι ανοιχτός στο κοινό και επιτρέπεται η κατάβαση του Φαραγγιού, από την 1η Μαΐου ως το τέλος Οκτωβρίου, από τις 6 το πρωί έως τις 3 το απόγευμα. Στον Ομαλό φθάνει τοπικό λεωφορείο από τα **Χανιά**. **Δασαρχείο Χανίων 0821-22.287. Ορειβατικός Σύλλογος Χανίων 0821-24.751.**

Ο κρητικός αίγαγρος (*Capra aegagrus cretica*) ή αγρίμι είναι το διασημότερο είδος ζώου του εθνικού δρυμού. Ελάχιστοι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να το απολαύσουν γιατί ενοχλείται από το θόρυβο και αποτραβιέται σε λιγότερο πολυσύχναστα σημεία (Φωτ.: Τρ. Αδαμακόπουλος).

πάντως πάνω από 1.000 άτομα. Οι Γύπες, οι Γυπαετοί και οι Χρυσαιετοί είναι τα πιο σπάνια από τα 64 είδη πουλιών που έχουν παρατηρηθεί στο δρυμό. Την πανίδα των σπονδυλοζών συμπληρώνουν τουλάχιστον 15 είδη θηλαστικών, 1 αμφίβιο και 7 είδη ερπετών.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν κατοίκηση του χώρου από τον 6ο αιώνα π.Χ. Στην έξοδο του φαραγγιού, κοντά στο σημερινό χωριό της Αγίας Ρουμέλης υπήρξε η αρχαία πόλη Τάρα. Πέντε εκκλησίες είναι χτισμένες σε διάφορα σημεία του φαραγγιού με παλαιότερη εκείνης της Οσίας Μαρίας (1379) από την οποία και με παραφθορά του ονόματος (Σα-μα-ρία, Σαμαριά) πήρε το όνομά του το φαράγγι.

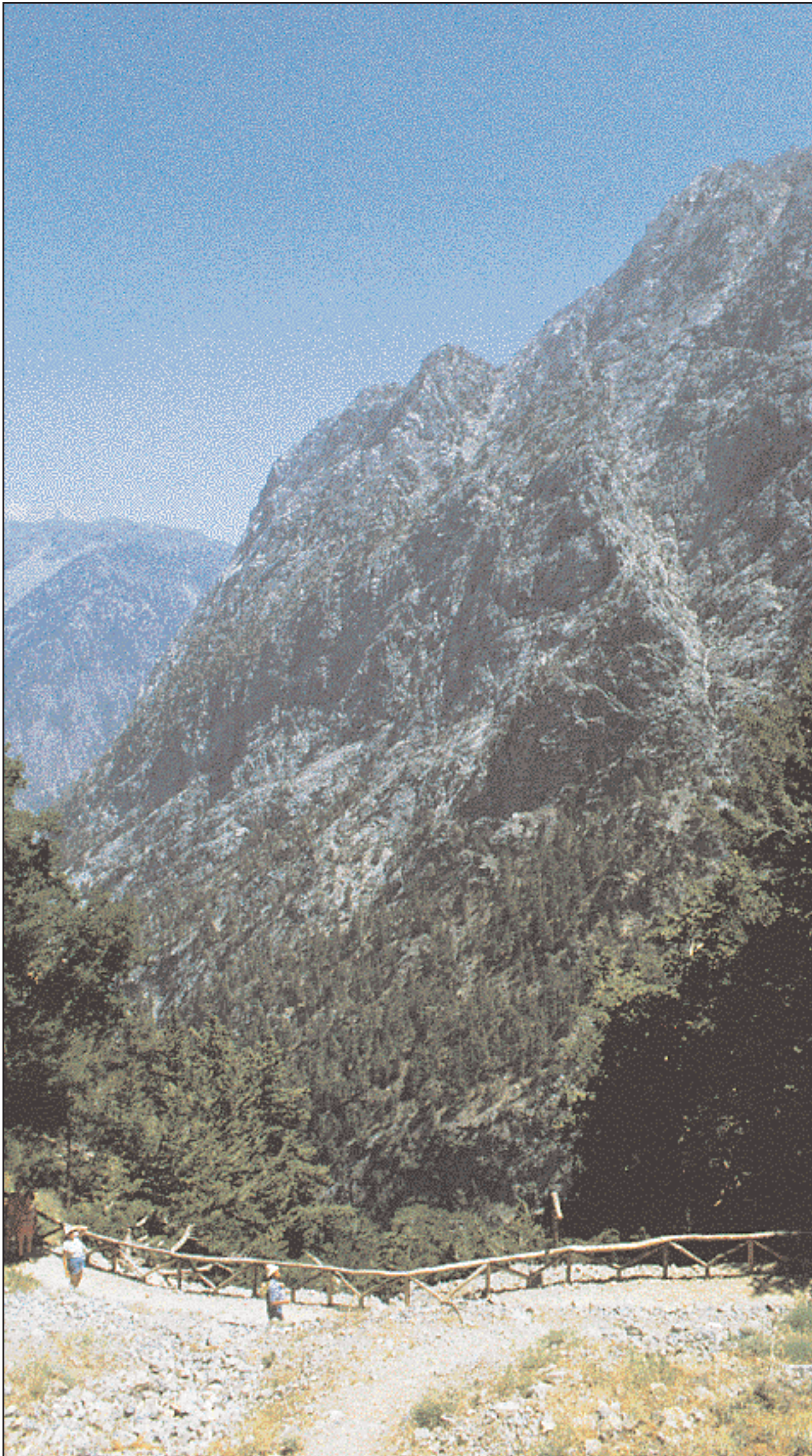
Από παλιά η περιοχή προμήθευε ξυλεία, κυρίως κυπαρισσιών, για ναυπηγικές και άλλες κατασκευαστικές εργασίες. Ο οικισμός της Σαμαριάς πιθανολογείται ότι ιδρύθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή. Ο Εθνικός Δρυμός Λευκών Ορέων ιδρύθηκε το 1962 για να προστατευθεί το κρητικό αγρίμι και το μεγαλειώδες τοπίο. Οι περιουσίες των λίγων υλοτόμων και κτηνοτρόφων κατοίκων του χωριού Σαμαριά απαλλοτριώθηκαν και αυτοί εγκατέλειψαν το χώρο.

Σήμερα, δύο είναι τα κύρια διαχειριστικά προβλήματα του δρυμού. Το πρώτο είναι η εξασφάλιση

Συνέχεια στην 30η σελίδα

Ορνιο στη Σαμαριά (Φωτ. Τρ. Αδαμακόπουλος).

Αποψη του φαραγγιού κοντά στη βόρεια είσοδο που ονομάστηκε Ξυλόσκαλο, επειδή οι κάτοικοι της Σαμαριάς είχαν τοποθετήσει κορμό δέντρου για να διασχίζουν ένα στενό σημείο. (Φωτ.: Γ. Κατσαδωράκης).

αποτελεσματικότερης προστασίας του κρητικού αιγαγρου (αγριμιού) από τη λαθροθηρία, την επιμικία του με κατοικίδιες ανεξέλεγκτες γίδες στα περιθώρια του δρυμού και την ενόχληση που υφίσταται από τους τουρίστες. Εδώ και χρόνια η υπεύθυνη για τη διαχείριση του δρυμού Διεύθυνση Δασών Χανίων, έχει εισηγηθεί τη λήψη κατάλληλων μέτρων (π.χ. απαλλοτριώσεις) ώστε να επεκταθεί ο δρυμός και να συμπεριλάβει γειτονικές εκτάσεις και φαράγγια (δώματα, κ.α.) προκειμένου να επιτευχθεί η καλύτερη προστασία του μοναδικού αυτού είδους ζώου.

Το δεύτερο πρόβλημα είναι η υποβάθμιση που υφίσταται ο δρυμός και μάλιστα το κεντρικό του μονοπάτι από τους χιλιάδες τουρίστες που επισκέπτονται κάθε καλοκαιρινή περίοδο το φαράγγι. Ο συνολικός αριθμός των τουριστών –περίπου 300.000 το 1994– και η πυκνότητά τους ανά ημέρα ξεπερνούν τη φέρουσα ικανότητα του χώρου και έτσι δημιουργούνται προβλήματα υποβάθμισης από την καταπάτηση, την ανεξέλεγκτη συλλογή φυτών, το θόρυβο και την ενόχληση.

Ακόμη αυξάνονται οι εκ μέρους της διεύθυνσης δασών κατασκευές και γενικότερη υποδομή (π.χ. τουαλέτες, χώροι αναψυχής, κιόσκια, κάδοι απορριμμάτων, κ.α.) για να δεχτεί ο χώρος τους τουρίστες, με αποτέλεσμα να μειώνεται η φυσική του αξία. Τέλος δεν υπάρχει η αναγκαία ηρεμία, ησυχία και αίσθηση της απομόνωσης που απαιτείται για την απόλαυση της φύσης, όπως επιτάσσει και η φιλοσοφία δημιουργίας των εθνικών δρυμών.

Τριάντα τρία χρόνια μετά την ίδρυσή του, ο δρυμός Σαμαριάς είναι ο μόνος εθνικός δρυμός της χώρας όπου εδώ και λίγα χρόνια οι επισκέπτες πληρώνουν δικαίωμα εισόδου (εισιτήριο). Η μεγάλη αυτή πηγή εσόδων δεν έχει οδηγήσει στη βελτίωση της προστασίας και της διαχείρισης. Ο δρυμός είναι θύμα της λογικής που θυσιάζει τα πάντα στο βωμό του εισρέοντος τουριστικού συναλλάγματος.

Σημειώνουμε ότι ο δρυμός Σαμαριάς είναι ο μόνος εθνικός δρυμός της χώρας στον οποίο έχει απονεμηθεί το 1979, Α' Κατηγορίας Δίπλωμα Προστατευόμενων περιοχών, από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Μαζί με τον εθνικό δρυμό Ολύμπου, έχει ανακηρυχθεί από την UNESCO ως Παγκόσμιο Βιολογικό Απόθεμα (Biosphere Reserve). Υπάρχει διάσταση απόψεων σχετικά με το αν η σημερινή κατάσταση της Σαμαριάς είναι σύμφωνη με τις αρχές της IUCN και του Συμβουλίου της Ευρώπης για τους εθνικούς δρυμούς ή αν ταιριάζει περισσότερο στην αντίληψη περί περιαστικών πάρκων.

Θα συνεχίσει για πολύ ακόμη να διαστρεβλώνεται η σημασία και να υποβαθμίζεται η αξία αυτού του - παγκόσμιας κλάσης - κοσμήματος της ελληνικής φυσικής κληρονομιάς;

Τα Αισθητικά Δάση

Μαζί με τα μνημεία της φύσης αποτελούν προστατευόμενες περιοχές της χώρας

Της **Αναστασίας Παντέρα**

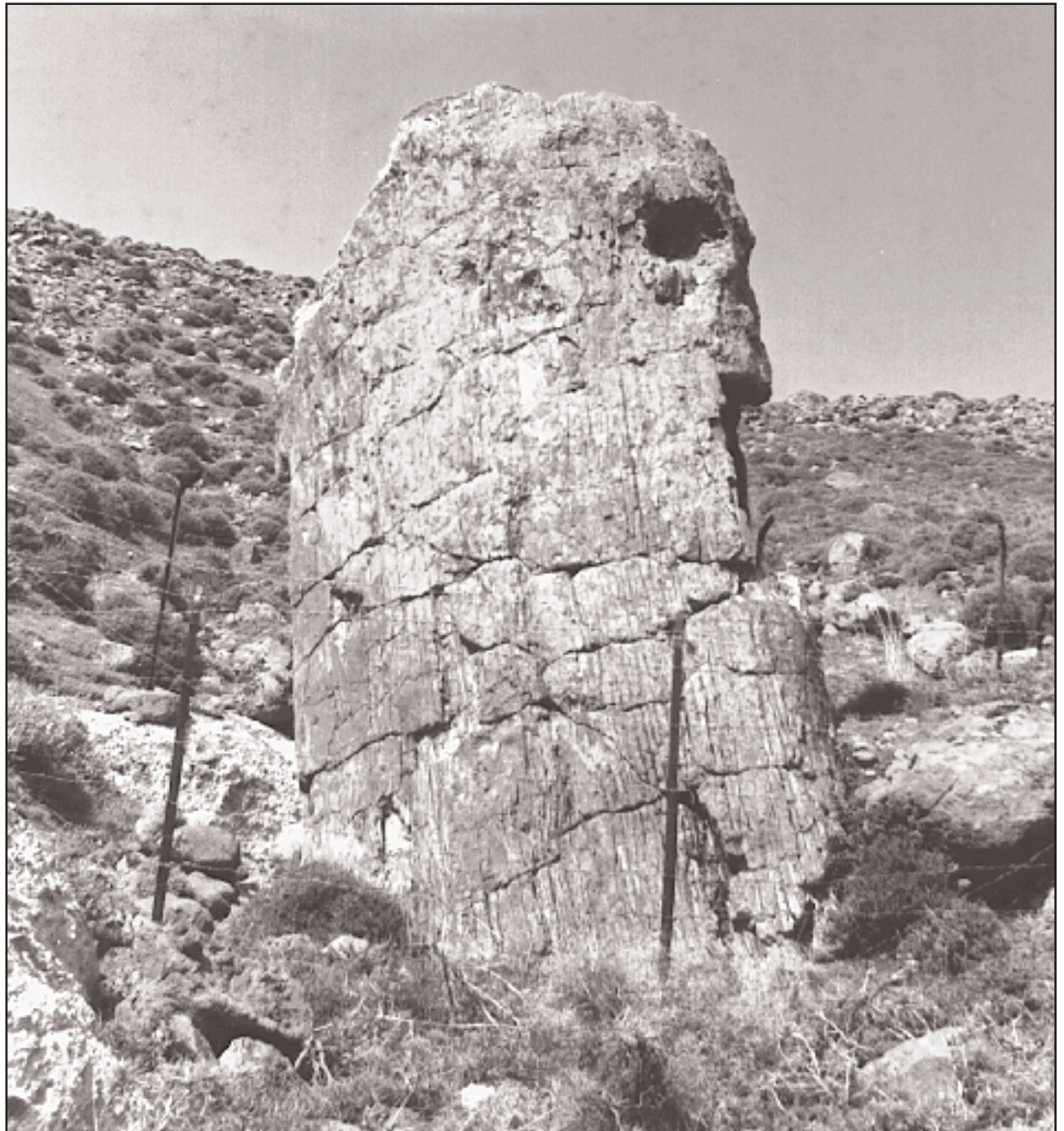
Δασολόγου, M.Sc., μέλους του Ελληνικού Κέντρου Οικολογίας

Ο ΘΕΣΜΟΣ των Αισθητικών Δασών και Μνημείων της Φύσης καθιερώθηκε στη χώρα μας, μόλις το 1971. Ως Αισθητικά Δάση ορίζονται δάση ή φυσικά τοπία, τα οποία έχουν ιδιαίτερη αισθητική, υγιεινή και τουριστική σημασία τέτοια που να επιβάλλει την προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και της ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς τους. Στην Ελλάδα έχουν ανακηρυχθεί 19 αισθητικά δάση με συνολική έκταση 325.060 στρέμματα. Λόγω της μορφής και κυρίως της έκτασής τους, δεν είναι δυνατόν να κηρυχθούν εθνικοί δρυμοί. Συνολικά, υπάρχουν τρία αισθητικά δάση στη Στερεά Ελλάδα, επτά στη Θεσσαλία, ένα στην Κρήτη, δύο στην Ηπειρο, τέσσερα στην Πελοπόννησο, ένα στη Μακεδονία και ένα στα σύνορα Μακεδονίας και Θράκης. Πολλά από αυτά τα δάση είναι αναδασωμένες περιοχές και ιδρύθηκαν με κύριους σκοπούς την προστασία του εδάφους από διάβρωση, την αισθητική και την αναψυχή. Πολλά βρίσκονται κοντά σε αστικά κέντρα και συγκεντρώνουν πολλούς επισκέπτες, ιδιαίτερα το καλοκαίρι. Μερικά από τα αισθητικά δάση είναι η κοιλάδα των Τεμπών Λάρισας, το δάσος της Καισαριανής Αττικής, το δάσος της νήσου Σκιάθου Μαγνησίας κ.ά.

Ως Μνημεία της Φύσης ορίζονται δημόσιες ή ιδιωτικές εκτάσεις, οι οποίες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν εθνικοί δρυμοί ή αισθητικά δάση, αλλά παρουσιάζουν ιδιαίτερη παλαιοντολογική, γεωμορφολογική και ιστορική σημασία. Συνολικά, υπάρχουν 51 μνημεία της φύσης και αποτελούν μεμονωμένα δέντρα, συστάδες δέντρων ή περιοχές με ιδιαίτερη οικολογική αξία. Μεμονωμένα δέντρα είναι ο πλάτανος του Παισαβίου στο Αίγιο, ο πλάτανος του Ιπποκράτη στην Κω, ο πλάτανος της Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων, η ελιά του Ναυπλίου κ.ά. Συστάδες δέντρων που αποτελούν μνημεία της φύσης είναι το παρθένο δάσος της Κεντρικής Ροδόπης, το δάσος του Φράξου στο Λεσίνι Αιτωλοακαρνανίας, το δάσος αειφύλλων - πλατυφύλλων στο νησί Σαπιέντζα Μεσσηνίας κ.ά. Τέλος, περιοχές - μνημεία της φύσης είναι το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου, το νησί Πιπέρι στις Βόρειες Σποράδες κ.ά. Συνολικά, καταλαμβάνουν έκταση 166.250 στρ.

Προστασία

Πολλές από τις προστατευόμενες περιοχές έχουν επιλεγεί τυχαία, χωρίς συστηματική οικολογική μελέτη. Η επιλογή βασίστηκε σε προτάσεις περιβαλλοντικών οργανώσεων ή τοπικών φορέων. Το πρόβλημα βέβαια δεν είναι στη μέχρι τώρα επιλογή, όσο στο γεγονός ότι υπάρχουν πάρα

Απολιθωμένο δάσος Λέσβου (φωτ. Μίκα Λαμπροπούλου - Παπαευστρατίου).

πολλές ακόμη περιοχές στη χώρα μας που πρέπει να προστατευτούν. Επίσης, υπάρχουν περιοχές που, ενώ έχουν κηρυχθεί προστατευόμενες, δεν είναι αντικείμενο ουσιαστικής προστασίας. Η έλλειψη Δασικού ή Εθνικού Κτηματολογίου και η διεκδίκηση περιοχών από ιδιώτες, οι αδυναμίες διοίκησης και οργάνωσης, η σύγχυση αρμοδιοτήτων και κριτηρίων επιλογής αυτών των περιοχών δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο το έργο της προστασίας. Η τελευταία αποκτά δευτερεύοντα ρόλο μπροστά σε οικονομικά και άλλα βραχυπρόθεσμα συμφέροντα ενώ, αντίθετα, οικονομικά συμφέροντα προκαλούν το ενδιαφέρον μη αρμοδίων προς το περιβάλλον. Βέβαια, το ενδιαφέρον των πολιτών προς το περιβάλλον είναι ευπρόσδεκτο, εφόσον όμως είναι ειλικρινές και ανιδιοτελές.

Πολλές φορές η αναψυχή και η προστασία συγκρούονται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα σκουπίδια που αφήνουν πίσω τους οι επισκέπτες στο δάσος. Πυρκαγιές είναι δυνατό να ξεκινήσουν από φωτιές που βάζουν οι επισκέπτες για φαγητό ή απλώς για ζέστη. Η διάνοιξη δρόμων και τα τεχνικά έργα που θα κάνουν μια περιοχή προσιτή για αναψυχή είναι δυνατό να προκαλέσουν προβλήματα όπως η διάβρωση του εδάφους. Με την κοπή λουλουδιών για την κατασκευή μπουκέτων απομακρύνονται από την περιοχή πολύτιμοι σπορείς για τη διατήρηση των ειδών.

Είναι απαραίτητη η πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τα αγαθά που μας προσφέρει το δάσος. Η επιβίωση των ανθρώπων είναι άμεσα συνδεδεμένη με την τύχη του φυσικού περιβάλλοντος. Η περιβαλλοντική εκπαί-

δευση θεωρείται απαραίτητο μάθημα σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, προκειμένου να δοθούν στους μαθητές τα απαραίτητα ερεθίσματα και γνώσεις για να αγαπήσουν το φυσικό περιβάλλον.

Ευθύνες

Ο θεσμός των προστατευόμενων περιοχών είναι μια ανάγκη προστασίας πολύτιμων φυσικών πόρων μπροστά στην αυξανόμενη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Υπάρχει μια ισορροπία στη φύση, την οποία οι άνθρωποι καλούνται να σεβαστούν και να υπερασπίσουν. Είναι καιρός κάθε πολίτης, εκτός από αυστηρός κριτής των πράξεων άλλων, να αναλογιστεί τις ευθύνες του απέναντι στη σημερινή υποβάθμιση του περιβάλλοντος και να δράσει ανάλογα.

Η Οίτη των λουλουδιών

Εκτός από την πλούσια χλωρίδα και την ενδιαφέρουσα πανίδα είναι το αγαπημένο βουνό των ορειβατών

Η χαρακτηριστική λιμνούλα, στο οροπέδιο Λιβαδιές, όπου ζει ένα πολύ σπάνιο μικρό αμφίβιο, ο Τρίτουρος ο αλπικός. (Φωτ. Γ. Σφήκας)

Γεντιανή η κίτρινη, ένα από τα πιο σπάνια φυτά του Δρυμού.

Του Γιώργου Σφήκα

Γεν. Γραμματέα της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης

ΑΠΟ όλους τους εθνικούς δρυμούς της χώρας μας η Οίτη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το βουνό των λουλουδιών. Αρκεί να δει κανείς τα λειβάδια της το Μάιο ή τον Ιούνιο, όταν ανθίζουν οι πανέμορφοι νάρκισσοι, οι αγριοπανσέδες, τ' αγριογαρύφαλα και οι σπάνιες ορχιδέες ή λίγο αργότερα, τον Ιούλιο, όταν ανοίγουν τα κατακόκκινα άνθη τους οι κρίνοι των βουνών, για να νοιώσει του λόγου το ασφαλές.

Ο εθνικός δρυμός της Οίτης ιδρύθηκε το 1966 και καταλαμβάνει περίπου το 1/4 του βουνού αυτού της Ρούμελης. Ο πυρήνας του έχει έκταση 14.000 στρέμματα και η περιφερειακή ζώνη 67.400

Η καλύτερη πρόσβαση στον δρυμό γίνεται από το χωριό **Καστανιές**. Στην περιοχή «**Τράπεζα**» του δρυμού, στα 1800 μ., υπάρχει μικρό καταφύγιο του **Ορειβατικού Συνδέσμου Λαμίας** (τηλ. 0231-25663, 29961). Για διανυκτέρευση, λειτουργούν ξενώνες στα χωριά **Υπάτη**, **Λουτρά Υπάτης**, **Καστανιά** και **Παυλιανή**. Κοντά στα όρια του δρυμού βρίσκεται η **Μονή Αγάθωνος**, που λειτουργεί επίσης ως ξενώνας (τηλ. 0231-95218). Διεύθυνση **Δασών Φθιώτιδας**: τηλ. 0231-22410.

στρέμματα. Το μεγαλύτερο μέρος του δρυμού σκεπάζεται από πανέμορφα ελατοδάση, που διακόπτονται από λειβάδια και ξέφωτα.

Στην ανώτερη ζώνη, προς τις κορυφές Γρεβενό, Αλύκαινα και Σέμπι, το υψόμετρο ξεπερνάει τα 2.000 μ. Οι κορυφές αυτές είναι γυμνές από δέντρα, όχι όμως κι από χαμηλή βλάστηση, όπου μπορεί να δει κανείς πολύ σπάνια και μοναδικά ορεινά φυτά. Η καρδιά του Δρυμού είναι το οροπέδιο Λιβαδιές, με τις πολλές πηγές, τα ρυάκια και τη χαρακτηριστική αλπική λιμνούλα, όπου ζει ένα πολύ σπάνιο μικρό αμφίβιο, ο Τρίτουρος ο αλπικός. Εκτός από τη χλωρίδα στην Οίτη υπάρχει και πολύ ενδιαφέρουσα πανίδα, όπως αγριογούρουνα, ζαρκάδια, αγριόγιδα και πολλά είδη δρυκολαπτόν.

Για την ομορφιά της και την οικολογική της αξία η Οίτη είναι το αγαπημένο βουνό των ορειβατών και των φυσιολατρών. Στην τοποθεσία «**Τράπεζα**» μέσα στον πυρήνα και σε υψόμετρο 1.800 μ. υπάρχει το μικρό καταφύγιο του Ορειβατικού Λαμίας όπου μπορούν να μείνουν μόνο οργανωμένες ομάδες, ύστερα από συνεννόηση. Με αυτοκίνητο πλησιάζουμε στην περιοχή του Δρυμού μόνο το καλοκαίρι από το χωριό Καστανιά. Τον άλλο καιρό ο λασπώδης χωματόδρομος κρύβει πολλές παγίδες. Φυσικά υπάρχει και η λύση της πεζοπορίας.